

Demos|9
Fulls de recerca i de divulgació

Francesc J. Hernández

El tio Canya ha mort

Notes sobre la mecànica
sociolingüística del valencià

fundació ▶ nexa

Amb la col·laboració de:

TLB

TIRANT LO BLANC

GENERALITAT
VALENCIANA

CONSELLERIA D'EDUCACIÓ,
INVESTIGACIÓ, CULTURA I ESPORT

Col·lecció Demos, núm. 9

Primera edició: setembre del 2016

© del text: Francesc J. Hernández i Dobon

© d'aquesta edició: Fundació Nexè (www.fundacionexe.org)

Producció: Jaume Ortola

www.riuraueeditors.cat

Carrer de l'Agregació, núm. 1, 2n 1a

08041 Barcelona

ISBN: 978-84-943249-9-4

Dipòsit legal: B 13674-2016

Impressió: Printcolor

Continguts

Pròleg	5
1. Sísif era sociolingüista	7
2. La informació, com cal	11
3. Competència no és coneixement	13
4. No hi ha l'ús, sinó els usos	17
5. La relació entre la competència i ús és elàstica	23
6. La incapacitat formativa i la població forana	29
7. L'escolarització de la llengua	40
8. Valencians, el tio Canya ha mort	45
9. Les competències es desgasten	48
10. La insuportable dificultat de la ela geminada	51
11. Més escolarització, ergo més escripturització	54
12. Les desafectes classes superiors	56
13. El «sandvitx» del valencià	65
14. Cap a la dualització	68
15. Zones, regions i comarques	70
16. Percepcions errònies	75
17. Final	78
Notes	80
Annex: El tio Canya	93

Pròleg

A Carles i Marc.

Per retornar-vos el nom de cada cosa.

El llibre que teniu a les mans s'organitza en epígrafs breus i sintètics. Com en qualsevol llibre de *mecànica* (aquest concepte s'explica en l'epígraf 1), hi ha taules de dades, fórmules matemàtiques i representacions gràfiques, però el lector o la lectora que no estiga familiaritzat amb l'aritmètica o la geometria no ha de preocupar-se per això. L'autor té la voluntat que aquest assaig pugui ser llegit per qualsevol persona. Tot s'explica pas a pas i s'ha prescindit d'aquells recursos acadèmics, tan habituals quan l'autor vol donar-se importància, com ara referències a conceptes o teories enrevessats, paraules en altres llengües o llargues llistes bibliogràfiques. No cal res d'això perquè l'únic que es pretén és explicar-li al lector o la lectora la *mecànica* d'una llengua en la qual, si ha arribat a llegir fins aquí, ja és competent. Només s'han afegit unes notes finals, que amplien algunes línies de l'argument. Aquestes notes s'indiquen amb una fletxa i un número entre claudàtors

(així, per exemple: [→ 1]). S'han ubicat després del text principal i són totalment contingents (és a dir, no cal llegir-les si no es vol).

Generalment a la fi de cada epígraf s'afegeixen algunes propostes pràctiques que podrien orientar la política lingüística valenciana. Van precedides del símbol a fi que el lector advertisca fàcilment que es tracta d'un text amb un sentit distint, propositiu, i no descriptiu o analític com la resta del text.

Per últim, manifeste el meu agraïment a la Fundació Nexè, al professor Vicent Flor per haver tingut la idea de fer aquest llibret i a l'excel·lent traductor Jaume Ortola per encarregar-se de l'edició. Només puc afegir a la seua demanda els versos del poeta: *Ffortuna vey qu'a mostrat son voler / sus me, volent qu'en tal punt vengut sia; / però no-m cur, pus ay fayt mon dever / ab tots los bons que-m trob en companyia.*

Patraix, estiu del 2015

1. Sísif era sociolingüista

El mite de Sísif és conegut. Durant el dia arrossegava una gran pedra al cim d'una muntanya. A la nit, la pedra rodava costera avall. L'endemà, el pobre Sísif havia de tornar a pujar la pedra... Les persones que ens hem preocupat per estudiar la precària situació del valencià hem fet moltes vegades un treball de Sísif. Com si espentàrem costera amunt una gran roca, aconseguim finançar enquestes, fer entrevistes o analitzar bases de dades, traure mitjanes i percentatges, i publicar els resultats en aquell congrés o en aquella revista científica. Tant se val si l'àmbit estudiat és tot el País Valencià, una comarca, un poble o un barri, sempre, en concloure el treball, hi ha la sensació que la situació real ha canviat o ho farà en poc de temps... i caldrà tornar a pujar-hi la pedra.

Aquesta sociolingüística valenciana *sisífica* té dues conseqüències. La primera és que la gent que es dedica a aquestes faenes tan feixugues, al cap d'un temps, canvia lògicament d'ocupació. Malgrat els vius debats socials que provoca la nostra llengua i la importància política d'aquests debats, es podrien comptar amb els dits d'una mà —i en-

cara en sobriarien— les persones que s’han dedicat exclusivament a la descripció sociolingüística de la situació del valencià. La segona conseqüència, més important encara, és que la representació que tenim de la situació de la llengua és del tipus que podríem anomenar, fent servir una segona imatge, «la fotografia de la locomotora».

La nostra llengua és com una vella, molt vella, locomotora. Li fem una fotografia i la trobem en un punt de la via. Temps després li fem una segona fotografia i la trobem en un altre lloc, més endavant o més enrere, i afirmem que està millor o pitjor. Temps després, una altra fotografia, i així successivament. És el treball sisífic que hem descrit. Naturalment, per més fotografies que fem no sabrem quins són els mecanismes que fan avançar o retrocedir la locomotora, els dispositius o les palanques que hem de fer servir per a donar-li més velocitat o menys. Això només ho podrem saber si pugem a la locomotora i comencem a veure com estan relacionats entre ells els dispositius, les palanques, les vàlvules i els engranatges. I millor, si ho fem matemàticament, amb preguntes del tipus: si aquesta vàlvula s’obri el doble, ¿aquella roda dentada es mou al doble de velocitat o a la meitat? Si pressionem aquesta palanca dues vegades, ¿aquell engranatge es mourà dues o quatre vegades? ¿I si ho fem tres vegades? L’objectiu d’aquest llibre no és traure’n una fotografia més, sinó mostrar alguns dels seus mecanismes interns, amb la seguretat que

altres perfeccionaran les nostres descripcions. Com he dit, es tracta d'un assaig de *mecànica sociolinguística*. No pretenem espantar pedres, sinó aplicar corrioles i motors. [→1]

Lògicament queden fora de l'àmbit d'aquest llibre dues qüestions. La primera és la descripció del moviment de la *locomotora* en termes de conceptes que podríem dir «fatals». No serviria de res, per exemple, dir que una locomotora avança o retrocedeix simplement perquè la via està inclinada i la força de gravetat la desplaça. Amb això no sabríem absolutament res de com funcionen vàlvules, dispositius o engranatges, que és l'objectiu del llibre. Dir que la situació del valencià depén, per exemple, del nostre autoodi antropològic, de la presència de determinades ideologies o del trencament de les transmissions familiars no constitueixen cap explicació *mecànica*, sinó més aviat representacions que animen un pessimisme fatalista, perquè en definitiva, no podríem canviar sentiments o ideologies que ens serien inherents. Les locomotores, però, circulen *malgrat* la força gravitatòria.

La segona qüestió que deixarem de banda és si la *locomotora* del nostre exemple ha de tirar o no d'un tren i quins han de ser els vagons. És evident que les llengües estan lligades a projectes polítics nacionals i freqüentment són promogudes o silenciades —i moltes vegades de manera dramàtica— a fi d'aconseguir un objectiu polític determinat. Però no aporta res a la *mecànica* de la locomotora el coneix-

xement dels vagons. En tot cas, és a l'inrevés: després de saber com funciona la locomotora podem plantejar-nos quins vagons pot arrossegar i quins no.

2. La informació, com cal

Al meu barri de València viuen 17.147 persones, 323 de les quals han nascut a Ciudad Real i 1 a Oceania. Dels estrangers que hi viuen, el 6,4 % són senegalesos. Al mes de juliol del 2014, la ratxa màxima de vent fou de 46 km/h i gaudirem de 312 hores de sol... Disposem de moltes informacions, però una gran majoria són realment irrellevants per al coneixement de la nostra societat o no constitueixen coneixement, sinó que simplement són dades esporàdiques. Pel que fa al valencià, simplement no tenim dades suficients per a estudiar la seua situació. No disposem de fonts d'informació fiables i sistemàtiques sobre l'estat de la llengua que anomenem pròpia, llevat de la feina constant del Servei d'Investigació i Estudis Sociolingüístics (SIES) de la Generalitat Valenciana, dirigit durant molts anys per Rafael L. Ninyoles, l'acció pacient i rigorosa del qual ha permés proporcionar dades imprescindibles per als estudis sociolingüístics. Podeu veure: <http://www.cece.gva.es/polin/val/sies/sies_fonum.htm>.

Les fonts censals i padronals, quan incorporen qüestions lingüístiques, no pregunten per l'ús,

sinó per la competència. Les enquestes, que sí que arrepleguen preguntes per l'ús, s'han fet quan ha estat possible, sense que componguen sèries homogènies. Ni l'Institut Valencià d'Estadística (IVE), ni l'Institut Nacional d'Estadística (INE), ni el Centre d'Investigacions Sociològiques (CIS) han dedicat al tema més que algunes recerques esporàdiques, sense criteris unificats ni formant sèries. Una qüestió tan senzilla com determinar el percentatge de persones monolingües i plurilingües sembla que no interessa als organismes estadístics oficials del nostre Estat.

➤ És imprescindible que les enquestes lingüístiques tinguen una periodicitat regular, que es facen amb el màxim nivell de professionalitat, que els resultats —amb tot tipus de desagregacions— siguen públics i que les microdades estiguen al servei de la comunitat científica.

3. Competència no és coneixement

Començaré amb algunes nocions bàsiques, que il·lustraré amb un exemple fictici. Suposem una petita comunitat multilingüe que anomenarem T (que és l'abreviatura de «tot») Aquesta comunitat hipotètica només té 10 membres, cosa que abreviarem amb la fórmula: $T = 10$. Per posar un nom als suposats membres d'aquesta comunitat farem servir les 10 primeres lletres minúscules: $a, b, c, d, e, f, g, h, i$ i j . Suposarem també que tota la població de T té capacitat de parlar la llengua X ; que una part —posem-ne els 6 membres a, b, c, d, e i f — pot parlar també la llengua Y i que altres 3 membres de la comunitat — g, h i i — també tenen capacitat per comunicar-se amb la llengua Z . És clar que el membre j només pot parlar la llengua X . Per tant, direm que, en el cas de la comunitat T , les persones amb capacitat de parlar X són el $10/10 = 100\%$, les que poden parlar Y són $6/10 = 60\%$ i les que poden parlar Z són $3/10 = 30\%$.

Fins ara ens hem referit a la *capacitat* per a parlar una llengua, val a dir, allò que s'anomena més tècnicament *competència*. Fem servir la paraula *competència* en lloc de *coneixement* quan volem in-

dicar comportaments complexos, que no es poden descompondre. Per exemple: conduir una bicicleta, jugar als escacs o fer una paella.

En molts llibres de cuina apareixen les instruccions de com fer una paella. S'ha de fer un foc intens, però no diuen si hem de fer servir aquestes branques més grosses o aquelles més primes, o què passa si la llenya està humida. S'ha de fregir la carn, però no expliquen quant de temps s'ha de fer si els trossos són més o menys grans o si als comensals els agrada la verdura més o menys feta. Fer una bona paella no és aprendre una sèrie d'instruccions (podríem dir *coneixements*), sinó poder aplicar-les en situacions sempre noves.

Hi ha una gran diferència entre avaluar coneixements i avaluar competències. Si volem examinar els coneixements d'una persona, la sotmetrem a una prova, a un examen, en el qual pot obtenir una nota en funció de la proporció de coneixements que ha aportat respecte del total. Per exemple, si li preguntem a una persona el nom dels municipis de la Ribera Alta i ens diu el nom de 21 pobles, li podem posar una nota de 6, que és la proporció entre 21 i 35, que és el nombre total de municipis de la comarca. Però si volem saber si una persona és capaç de muntar en bicicleta o jugar als escacs, que són competències, n'hi ha prou amb veure-la quan comence a pedalar o faça els primers moviments al tauler dels escacs. Si la persona es posa a fer l'activitat, quasi segur que en serà competent. És per això que,

a poc a poc, s'obrin camí les tendències didàctiques que vinculen competències i avaluació centrada en el subjecte.

Per aquesta raó també, les competències solen perfeccionar-se amb l'ús: com més puge a la bicicleta o més partides jugue una persona, millor ho farà. I açò té una gran importància pel que fa a les competències lingüístiques, perquè, com qualsevol docent d'idiomes sap, l'important és que la persona que vol formar-se es pose en la situació de qui és competent en la llengua, que *jugue* a ser-ho, de manera semblant a com ens llancen a la piscina quan ens ensenyen a nadar o ens posen damunt de la bicicleta i ens fan pedalar. [→2]

Fa dècades que les persones preocupades per l'ensenyament dels idiomes defensen que aprendre una llengua no és memoritzar un repertori de *coneixements* (unes regles gramaticals, unes declinacions, etc.), sinó assolir, preferentment en la pràctica, la capacitat d'actuar en situacions que també són noves. Hom és competent en una llengua si sap respondre a qüestions que se li plantegen, buscar fórmules sinònimes si no troba una paraula o saber si en un context concret no ha de fer servir una expressió determinada perquè resulta inapropiada.

Açò té dues conseqüències importants. En primer lloc, s'entén per què les persones que són competents en més d'una llengua tenen més facilitat per a saber-ne més, precisament perquè, en ser les competències lingüístiques comportaments complexos,

alguns elements d'una llengua es podran aprofitar per a assolir la competència en una altra. Si una persona sap pronunciar una «ç», què és el pronom «hi» o com fer servir l'apòstrof, li serà fàcil aprendre-ho en francès, on hi ha la mateixa lletra, el pronom «y» i s'apostrofa també, encara que amb regles lleugerament diferents. En segon lloc, podem prendre com a certa la resposta de les persones en les enquestes sociolingüístiques habituals: si una persona es considera competent, aleshores ho és o ho serà.

Sembla clara la distinció entre competències orals i escrites i entre competències actives i passives. Així, d'entendre una llengua podem dir competència oral passiva (*COP*); de parlar-la, competència oral activa (*COA*); de llegir-la, competència escrita passiva (*CEP*) i d'escriure-la, competència escrita activa (*CEA*). En l'exemple anterior, realment estàvem parlant de *COA* dels habitants de *T*.

Una vegada que tenim clar el concepte de *competència*, no ens ha d'importar si en una enquesta se li pregunta a la gent si «coneix» la llengua o si un informe de resultats està encapçalat amb el títol «coneixement» del valencià. Estan referint-se a allò que tècnicament són *competències*.

☛ La qualificació de «coneixements» de valencià s'ha d'orientar a l'avaluació de competències, preferiblement les competències actives (*COA* i *CEA*), i deixar de banda l'examen de coneixements en sentit estricte.

4. No hi ha l'ús, sinó els usos

Tornem a la nostra comunitat hipotètica *T*. En l'epígraf anterior hem suposat unes taxes de competència (en realitat, només *COA*, la competència oral activa, la capacitat de parlar). Ara ens preguntarem: ¿quina llengua usen els seus membres? Aquesta és una pregunta mal formulada. Ho veurem amb alguns exemples ficticis.

Els membres *a* i *b* del nostre exemple són competents en la llengua *X* i en la llengua *Y* i per tant poden comunicar-se entre ells en l'una o en l'altra. Suposem que ho fan així, i que unes vegades es relacionen amb *X* i unes altres amb *Y*. Aleshores hauríem de preguntar-los no quina llengua usen, sinó quina llengua usen *generalment* o *quasi sempre*.

Imaginem també, seguint el nostre exemple, que es troben *i* i *j*. Aquest últim només té capacitat de parlar *X*, però *i* també pot comunicar-se en la llengua *Z*. Pot passar, fins i tot, que *X* i *Z* siguin llengües tan pròximes que un pugui parlar en una i l'altra en l'altra llengua i entendre's els dos perfectament (és el que s'anomena *bilingüisme passiu*). ¿Què direm de *i* i de *j*? Tots dos estan *usant* les dues llengües, encara que no tinguen la *COA* en la llen-

gua de l'altre. Per tant, també ens interessaria saber *com* usen les llengües els membres de *T*.

Fins i tot podria donar-se el cas que *a* usara més la llengua *X* en l'àmbit públic (per exemple, al carrer, amb gent desconeguda) i *b* l'emprara més en l'àmbit privat (per exemple, a casa seua, amb la família). Per tant, la qüestió seria també *on* fan servir cada llengua.

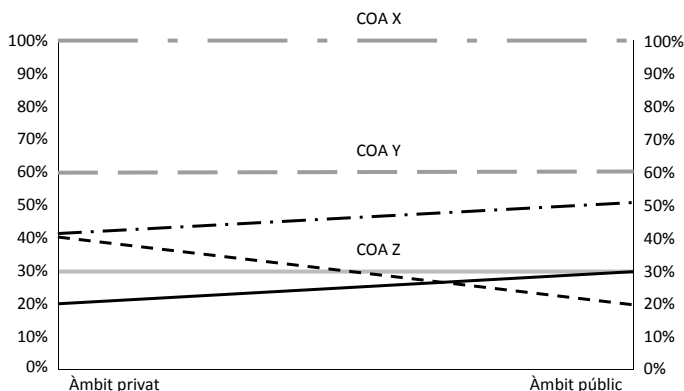
Aquestes precisions ens permeten fer una distinció molt senzilla entre llengües minoritàries i minoritzades. Tornem al nostre exemple i preguntem als membres de la nostra comunitat hipotètica *T* quina llengua usen generalment en l'àmbit públic i en l'àmbit privat. I suposem que obtenim les respostes següents, que hem arreplegat a la taula 1.

Taula 1. Ús de les llengües en la comunitat hipotètica *T*.

Àmbit	<i>a</i>	<i>b</i>	<i>c</i>	<i>d</i>	<i>e</i>	<i>f</i>	<i>g</i>	<i>h</i>	<i>i</i>	<i>j</i>
privat	Y	Y	Y	Y	X	X	Z	Z	X	X
públic	Y	Y	X	X	X	X	Z	Z	Z	X

Aquesta distribució es representa en la gràfica 1.

Gràfica 1. Ús de les llengües en la comunitat hipotètica T.

La COA X és del 100%, la COA Y és del 60% i la COA Z és del 30%.

Tots els membres de la comunitat T són competents en la llengua X, per això la línia de la COA X (la competència oral activa, una línia horitzontal, discontinua, de color gris i amb punts i guions) està en el 100% (la competència és la mateixa en l'àmbit privat i en l'àmbit públic), però el seu ús privat és distint i varia: un 40% a l'àmbit públic i un 50% en l'àmbit privat (línia inclinada, de color negre, discontinua amb punts i guions). La llengua Y presenta una COA del 60%, com hem vist (línia de color gris, discontinua amb guions), però el seu ús privat és del 40%, mentre que l'ús públic només del 20% (línia de traç discontinu amb guions). La llengua Z presenta una COA del 30% (línia de color gris, horitzontal i contínua), un ús privat del 20% i un ús públic del 30% (línia contínua i inclinada, de color negre).

Aquest exemple hipotètic ens permet distingir entre llengua *majoritària*, val a dir, la més usada, en el nostre exemple *X*, i llengua *minoritària*, en el nostre exemple *Y* i, encara més, *Z*, que té els percentatges de competència i d'ús més baixos. En realitat, més que llengües minoritàries hauríem de parlar de llengües *menys esteses*, perquè una llengua pot estar poc estesa en un territori però ser majoritària en un altre territori (és el que passa, per exemple, amb l'alemany a Itàlia: és una llengua *menys estesa* a Itàlia, però no una llengua minoritària perquè té desenes de milions de parlants).

L'exemple fictici ens permet també distingir entre llengua *minoritzada* i llengua *minoritzadora*: una llengua *minoritzada* és una llengua que presenta taxes d'ús privat més elevades que taxes d'ús públic i, per tant, si fem una representació semblant a la gràfica 1, trobarem que la línia que uneix el percentatge d'ús privat i el percentatge d'ús públic és una línia decreixent. El contrari passa amb les llengües *minoritzadores*, que descriuen línies ascendents (i que, per tant, retallen l'ús públic d'altres, les «minoritzen»).

Freqüentment s'associa la relació entre llengües *minoritzades* i *minoritzadores* amb processos de *substitució* lingüística. Tal com han estat definits els conceptes ací (a partir del pendent de la línia de la representació de l'ús privat i públic), no necessàriament ha de ser així. Pensem, per exemple, en el llatí en el món baixmedieval europeu. Era una llengua minoritzadora, amb més ús públic que privat, que fou substituïda per les llengües romàniques.

Aquestes distincions ens permeten explicar que, seguint amb el nostre exemple, encara que *Y* i *Z* poden ser considerades llengües minoritàries, una està minoritzada (*Y*), mentre l'altra és minoritzadora (*Z*). Aquest seria el cas del valencià i de l'anglès al País Valencià. Per això, és un error sociolingüístic dissoldre les seues diferències en programes «trilingües» perquè, senzillament, valencià i anglès no estan en la mateixa situació sociolingüística.

➤ S'han de distingir els programes educatius per a afavorir la competència en valencià d'altres programes relacionats amb l'ensenyament d'idiomes estrangers.

Lògicament, podríem subdividir l'espai entre l'àmbit privat i l'àmbit públic d'ús d'una llengua, i parlar no només de l'ús a casa o al carrer, amb gent desconeguda, sinó també de l'ús amb les persones veïnes, la gent amiga o de la família, l'ús en el treball o quan anem de compres, siga en comerços tradicionals o en grans superfícies, etc. Si assignem (encara que siga arbitràriament) una posició en la línia horitzontal inferior de la gràfica 1 a cadascuna d'aquestes divisions, probablement no tindríem una línia recta sinó una successió de punts, que podríem vincular amb una línia de tendència corba. Si expressem la funció corresponent a aquesta línia (per exemple, una funció polinòmica, que podem obtenir immediatament amb un full de càlcul) podríem determi-

nar mitjançant el càlcul de derivades si la corba, en un punt determinat, és creixent o decreixent, o si presenta punts d'inflexió [→3]. Però deixarem de banda aquests càlculs matemàtics i ens centrarem a esbrinar la relació entre competència i ús.

La distinció entre competència i ús té una importància política cabdal. Des de fa dos segles, els estats s'atribueixen la capacitat d'establir les competències que han de tenir els seus ciutadans i ciutadanes. No altra cosa és la determinació de currículums en l'educació obligatòria. L'Estat també té la capacitat d'establir les competències dels seus funcionaris i funcionàries i del personal de determinades professions. I això també és vàlid per a les competències lingüístiques. Si uns pares, per exemple, apel·laren a un jutge per impedir que el seu fill en edat escolar aprenguera que l'article i el substantiu han de concordar en gènere i nombre, el jutge lògicament no consideraria la seua demanda. Amb la Constitució actual, fins i tot l'Estat té la capacitat d'establir que tota la ciutadania ha de ser competent en llengua castellana (art. 3). Una altra cosa és l'ús de les llengües. L'Estat no pot obligar el xiquet de l'exemple a concordar gènere i nombre d'articles i substantius. Les persones són lliures per a emprar les llengües en les quals siguen competents. Aquesta llibertat està limitada, lògicament, en el cas d'ocupacions que tenen relació amb interaccions lingüístiques, bé per raons contractuals, bé per la preeminència del dret d'ús de les llengües de les persones destinatàries, si és el cas.

5. La relació entre la competència i ús és elàstica

No totes les persones que són competents en una llengua la poden fer servir sempre. Només la podran emprar amb altres persones que també en siguin competents. Això permet establir un model rudimentari que relacione competència i ús, i que es basa en la distinció entre *interaccions possibles* i *interaccions favorables*.

Tornem al nostre exemple. Imaginem que els 10 habitants de la nostra comunitat hipotètica *T* interaccionen lingüísticament entre ells pels carrers de la seua hipotètica localitat, fent servir les llengües *X*, *Y* i *Z*. Ara, ens fixarem en què passa amb les interaccions en la llengua *Y*. Recordem que només 6 dels 10 membres de la comunitat *T* podien parlar aquesta llengua. En un model senzill, les interaccions possibles seran totes les parelles que podem formar amb els 10 membres de la comunitat (deixarem de banda trios, etc.). Així, les *interaccions possibles* (que abreviarem *IntPoss*) en l'espai públic es poden definir per les parelles: (a,b) , (a,c) , (a,d) , (a,e) , (a,f) , (a,g) , (a,h) , (a,i) , (a,j) , (b,c) , (b,d) , (b,e) , etc. ¿Quantes interaccions són possibles? És fàcil calcular-ho amb la fórmula

$$IntPoss = \frac{1}{2} [T \times (T - 1)]$$

On T són els membres de la comunitat (en el nostre cas, 10). Per tant:

$$IntPoss = \frac{1}{2} [10 \times (10 - 1)] = 45$$

45 és el nombre de parelles, per dir-ho així, que podem formar (lògicament, ens dóna igual la parella (a,b) que la parella (b,a)).

Ara bé, de totes les *IntPoss* només una part, que anomenarem *interaccions favorables* (i que abreviarem *IntFavo*) es poden realitzar en la llengua Y ; aquestes són els parells on no hi haja cap g, h, i o j (perquè aquests membres de T , recordem-ho, no són competents per a parlar la llengua Y). En realitat no fa falta emprar una altra fórmula, perquè podem fer servir l'anterior. L'única diferència és que ara no empremem $T = 10$ (val a dir, tots els membres de la comunitat), sinó $N = 6$ (els competents en la llengua Y). Així, les interaccions favorables (les que es fan en la llengua Y) podrien ser:

$$IntFavo = \frac{1}{2} [N \times (N - 1)]$$

I substituint N per 6:

$$IntFavo = \frac{1}{2} [6 \times (6 - 1)] = 15$$

Per tant, l'ús màxim (U_{max}) que es pot fer de la llengua Y en la comunitat T estarà definit per la relació entre les interaccions favorables i les possibles, val a dir, entre $IntFavo$ i $IntPoss$, o el que és el mateix, per la *probabilitat* de trobar-se dues persones competents en Y . Podem aplicar, per tant, una fórmula senzilla (interaccions favorables dividit per interaccions possibles). Altrament dit:

$$U_{max} = \frac{IntFavo}{IntPoss} = \frac{15}{45} = \frac{1}{3}$$

En el nostre cas, $U_{max} = 1/3$ o, si preferiu, 33,3 %.

Si la nostra comunitat fora el doble de gran i tinguera la mateixa proporció de competència oral activa (COA, el 60 %), el percentatge pujaria a 34,7 % (podeu calcular-ho fàcilment vosaltres mateixos); i si fora quatre vegades major, seria del 35,3 %. ¿Què vol dir això? Naturalment, que com més gran és la comunitat el valor resultant tendeix (ho expressarem així: \Rightarrow) al quadrat de la COA. Recordeu que la COA l'hem definida com una proporció, que està entre el 0 % i el 100 %, o, en termes decimals, entre 0,0 i 1,0, per tant, el quadrat sempre serà *una quantitat menor*.

Efectivament, per una banda, com hem vist:

$$U_{max} = \frac{IntFavo}{IntPoss} = \frac{\frac{1}{2}[N \times (N-1)]}{\frac{1}{2}[T \times (T-1)]} = \frac{N \times (N-1)}{T \times (T-1)} \Rightarrow \frac{N^2}{T^2}$$

I per altra banda, si $COA = N/T$, aleshores

$$COA^2 = \frac{N^2}{T^2}$$

Aleshores

$$U_{max} \Rightarrow COA^2$$

Com que nosaltres considerem una comunitat hipotètica molt reduïda, hi ha aquesta diferència entre $U_{max} = 33,33\%$ i $COA^2 = 36,00\%$. Amb comunitats amb molts membres, com ja hem vist, les dues quantitats *tendeixen* a fer-se iguals. Per simplificar, les considerarem iguals.

Lògicament U_{max} és un màxim perquè, com hem vist en el nostre exemple, *a* i *b* poden optar per fer servir la llengua *X* o la llengua *Y* perquè són competents en les dues.

En la taula 2 hi ha dades de diverses enquestes sobre coneixement i ús del valencià. En la columna *COA* es fa constar el percentatge de gent que diu parlar «bastant bé» o «perfectament» valencià a la zona de predomini lingüístic valencià. La següent columna arreplega els quadrats dels valors de la primera columna, val a dir: COA^2 , que, com hem explicat adés, equival a U_{max} . La següent columna ofereix la proporció de persones que diuen emprar sempre o generalment el valencià amb persones desconegudes del carrer segons les enquestes esmentades; abreviem aquesta variable com a U_{pub} per ús públic.

Taula 2. COA, U_{max} i U_{pub} , zona valencianoparlant, 1989, 1992, 1995, 2005, 2010 i 2015.

	COA	$COA^2 = U_{max}$	U_{pub}
1989	67,6%	45,7%	24,9%
1992	67,5%	45,6%	23,1%
1995	69,5%	48,3%	26,7%
2005	57,4%	32,9%	16,5%
2010	54,3%	29,5%	18,7%
2015	56,3%	31,7%	17,9%

Font: CEdCEs (SIES): *Coneixements i ús del valencià*, 1989; *Coneixements i ús del valencià*, 1992; *Coneixements i ús social del valencià*, 1995; *Enquesta 2005 sobre coneixements i ús del valencià (síntesi de resultats)*, 2005; *Enquesta 2010. Dades de coneixement i ús del valencià*, 2010; *Enquesta 2015. Dades de coneixement i ús del valencià*, 2015.

Com s'hi pot veure, $U_{pub} < U_{max}$, la qual cosa és quasi trivial. L'important per a la nostra anàlisi és seguir l'evolució de les dues variables. En la gràfica 2 hem representat els valors de la taula 2, com també les línies de tendència polinòmiques.

Gràfica 2. Representació de la taula 2, amb línies de tendència.

Aquestes corbes són línies de tendència polinòmiques, que podem formular també com a funcions diferents. Qualsevol full de càlcul permet calcular immediatament aquestes equacions. Les derivades d'aquestes funcions, val a dir, U'_{pub} i U'_{max} serviren per a calcular la tendència creixent o decreixent en determinats punts, però no cal arribar a càlculs tan complexos [→4]. N'hi ha prou amb veure en la gràfica que quan les corbes són creixents augmenta l'espai entre elles i minva quan són decreixents.

Podríem imaginar l'espai entre les dues corbes com un espai *elàstic*, segons el qual, en estirar cap amunt de la *COA*, augmentaria en proporció menor el valor de U_{max} (ja que és el quadrat d'un valor <1), i, encara d'una manera més suau, U_{pub} . I fer baixar U_{pub} (per exemple, prohibint-la i perseguint l'ús de la llengua) faria baixar en definitiva la *COA*.

6. La incapacitat formativa i la població forana

En l'epígraf anterior hem vist la relació entre la COA i l'ús de la llengua parlada (U_{pub} i U_{max}). Ara ens plantejarem de què depèn la COA.

Tornem amb l'exemple de l'epígraf anterior. Hi havia una comunitat, T , amb 10 membres, tots ells amb competència oral activa (COA) en la llengua X i 6 membres — a, b, c, d, e i f — competents a més en la llengua Y , de la qual no tenien COA els altres 4 — g, h, i i j —. ¿Esdevindran aquests 4 competents en Y ? Naturalment, podrien aprendre Y de manera formal (en una institució docent) o informal (mitjançant la interacció amb a, b, c, d, e i f), però també podrien no formar-se, perquè en definitiva poden comunicar-se mitjançant la llengua X amb els seus conciutadans a, b, c, d, e i f . ¿Què passa si arriben nous membres a la comunitat, posem per cas k, l i m , que tampoc no disposen de COA en Y ni necessiten assolir aquesta competència? Aleshores, hi hauria una població forana equivalent a $3/13$ i la COA hauria minvat des de $6/10$ fins a $6/13$. ¿I si arriben 3 membres més, posem: n, o i p ? Aleshores, la població forana seria $6/16$ i la COA minvaria a $6/16$. I així successivament. [→5]

Si la comunitat receptora, val a dir *T*, no tinguera capacitat formativa o aquesta fóra baixa, aleshores hi hauria una forta correlació (inversa) entre l'increment de la població forana i la COA de la població, com hem vist en l'exemple (al paràgraf següent s'explica què vol dir correlació). Si la comunitat *T* tinguera capacitat de formar els nouvinguts, siga formalment (mitjançant centres educatius) o informalment, aleshores hi hauria una correlació baixa entre les dues variables. Això ens permet definir una variable, que anomenarem *Incapacitat Formativa* (abreviat: *IncForm*). La *IncForm* d'una societat es podria definir com el coeficient de correlació entre la presència de població forana (naturalment procedent de societats on no es parle la llengua en qüestió) i la competència lingüística (en aquest cas, la COA).

El coeficient de correlació és un constructe estadístic que dóna un valor numèric a la relació de dues variables referides a la mateixa població. Generalment es fa servir l'anomenat coeficient de correlació de Pearson (que s'abreua amb la lletra grega « ρ » o amb les lletres llatines «*r*» o «*R*»), que presenta un màxim d'1,00 quan hi ha correlació total entre dues variables i s'aproxima a 0,00 quan no n'hi ha. *R* presenta un valor de -1,00 quan hi ha correlació total, però inversa (quan augmenten els valors d'una variable, els de l'altra minven de la mateixa manera, al mateix ritme). Un valor de *R* negatiu es transforma en positiu si considerem la

inversa d'una de les variables. Cal advertir que el coeficient de correlació és molt sensible a valors que s'allunyen de la tendència general, com veurem més endavant. Si la major part dels valors segueixen una tendència, però hi ha uns poquets que no, el coeficient baixa molt i sembla que no hi ha correlació.

Si abreviem la població forana procedent de societats on no es parle la llengua en qüestió com *PobFora*, podríem formular-ho així:

La *IncForm* és igual al valor absolut del coeficient de correlació entre la *COA* i la *PobFora*. Fem servir el valor absolut perquè, en el nostre cas, *R* és negatiu, com veurem.

Considerem un primer exemple amb dades procedents del Padró Municipal de València de l'any 1996. A la taula 3 hi ha els barris de la ciutat, amb el detall de la proporció de població que, a cada barri, procedeix de les comunitats autònomes castellano-parlants amb més població a la ciutat (Castella-La Manxa, Andalusia, Aragó, Madrid, Castella i Lleó) i l'estranger, val a dir, amb la *PobFora*, així com la *COA* de la població major de 3 anys, segons les dades padronals.

Taula 3. Barris de València, *PobFora* i *COA* (població > 3 anys).

Barris	<i>PobFora</i>	<i>COA</i>
1.1. La Seu	14,64%	58,61%
1.2. La Xerea	16,39%	43,25%
1.3. El Carme	15,61%	58,62%

1.4. El Pilar	21,52%	42,60%
1.5. El Mercat	16,55%	56,38%
1.6. Sant Francesc	12,76%	54,51%
2.1. Russafa	16,53%	52,46%
2.2. El Pla del Remei	13,22%	44,76%
2.3. Gran Via	14,67%	50,11%
3.1. El Botànic	15,55%	55,26%
3.2. La Roqueta	14,21%	55,75%
3.3. La Petxina	16,27%	53,21%
3.4. Arrancapins	15,64%	51,67%
4.1. Campanar	19,93%	53,91%
4.2. Les Tendetes	24,89%	47,48%
4.3. El Calvari	30,49%	25,20%
4.4. Sant Pau	24,37%	48,88%
5.1. Marxalenes	25,10%	42,78%
5.2. Morvedre	17,62%	52,05%
5.3. Trinitat	23,05%	47,62%
5.4. Tormos	25,75%	42,14%
5.5. Sant Antoni	19,70%	49,62%
6.1. Exposició	16,09%	48,07%
6.2. Mestalla	22,27%	42,81%
6.3. Jaume Roig	19,26%	39,96%
6.4. Ciutat Universitària	17,84%	51,69%
7.1. Nou Moles	26,01%	43,41%
7.2. Soternes	29,36%	41,20%
7.3. Tres Forques	26,24%	37,91%
7.4. La Font Santa	25,26%	26,19%
7.5. La Llum	29,83%	30,70%
8.1. Patraix	23,29%	47,34%
8.2. Sant Isidre	23,59%	37,05%
8.3. Vara de Quart	25,53%	40,32%
8.4. Safranar	23,27%	40,72%
8.5. Favara	23,60%	48,77%

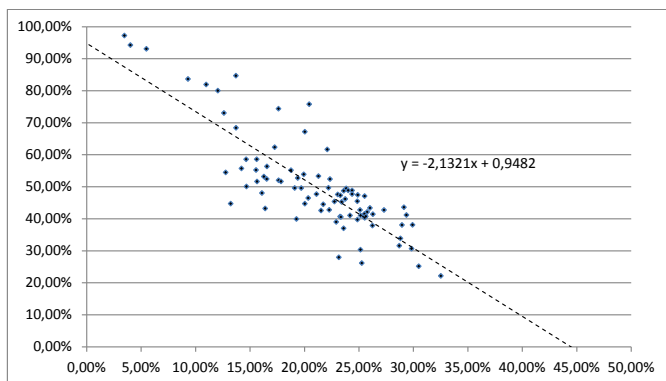
9.1. La Raiosa	21,10%	47,73%
9.2. L'Hort de Senabre	24,18%	41,07%
9.3. La Creu Coberta	24,37%	47,75%
9.4. Sant Marcel·lí	29,13%	43,63%
9.5. Camí Real	23,15%	27,99%
10.1. Montolivet	19,10%	49,64%
10.2. En Corts	20,34%	46,51%
10.3. Malilla	23,34%	40,58%
10.4. La Fonteta de Sant Lluís	17,26%	62,38%
10.5. Na Rovella	25,14%	30,37%
10.6. La Punta	18,76%	55,20%
11.1. El Grau	19,38%	52,76%
11.2. El Cabanyal-el Canyamelar	13,71%	68,44%
11.3. La Malva-rosa	22,34%	52,43%
11.4. Beteró	21,28%	53,35%
11.5. Natzaret	23,83%	49,52%
11.6. Les Moreres	47,90%	44,31%
12.1. Aiora	25,15%	41,07%
12.2. Albors	23,41%	45,29%
12.3. La Creu del Grau	29,92%	38,13%
12.4. Camí Fondo	25,51%	41,55%
12.5. Penya-roja	24,85%	45,50%
13.1. L'Illa perduda	22,75%	45,41%
13.2. Ciutat Jardí	23,74%	46,21%
13.3. L'Amistat	25,63%	40,78%
13.4. La Vega Baixa	20,03%	44,74%
13.5. La Carrasca	22,20%	49,71%
14.1. Benimaclet	25,52%	47,12%
14.2. Camí de Vera	22,91%	39,04%
15.1. Els Orriols	28,81%	33,90%
15.2. Torrefiel	28,95%	38,09%
15.3. Sant Llorenç	26,28%	41,46%
16.1. Benicalap	28,70%	31,61%

16.2. Ciutat Fallera	32,52%	22,19%
17.1. Benifaraig	4,01%	94,28%
17.2. Poble Nou	27,30%	42,77%
17.3. Carpesa	17,61%	74,41%
17.4. Cases de Bàrcena	20,43%	75,82%
17.5. Mauella	13,70%	84,72%
17.6. Massarrojos	10,97%	81,97%
17.7. Borbotó	5,48%	93,11%
18.1. Benimàmet	24,86%	39,78%
18.2. Beniferri	21,72%	44,55%
19.1. El Forn d'Alcedo	20,03%	67,21%
19.2. El Castellar-l'Oliveral	9,30%	83,69%
19.3. Pinedo	12,04%	80,05%
19.4. El Saler	22,09%	61,69%
19.5. El Palmar	3,46%	97,26%
19.6. El Perellonet	12,60%	73,07%
19.7. La Torre	24,01%	48,91%
19.8. Faitanar	32,92%	57,32%

Font: Padró 1996 i elaboració pròpia.

Deixant de banda dos barris molt petits (Les Moreres i Faitanar) que s'allunyen de la tendència, el coeficient de correlació dels 85 barris restants entre la variable *PobFora* i la variable *COA* dona un valor de $-0,837$ (el mateix coeficient si agafem la *COA* corresponent a la població major de 10 anys), la qual cosa palesa una correlació molt elevada (en termes absoluts, un valor molt pròxim a 1,00) i inversa (a major *PobFora* menor *COA* i viceversa). Així doncs, en l'exemple estudiat, la *IncForm* seria del 0,837 o del 83,7%. En la gràfica 3 es representen els valors de la taula 3. S'hi ha afegit la línia de tendència (recta).

Gràfica 3. Barris de València, PobFora (X) i COA (Y), segons el Padró de 1996. Línia i equació de tendència.

Hem allargat la línia de tendència (amb traç discontinu) fins que talla l'eix OX i l'eix OY . Cal parlar en els possibles significats d'aquestes interseccions de la línia amb els eixos.

En el cas de la intersecció de la línia de tendència amb l'eix OY o de les ordenades, lògicament representa el valor de y quan $x = 0$. Com que l'equació de la recta és $y = -2,1321x + 0,9482$, si $x = 0$, aleshores: $y = 0,9482$, val a dir: 94,82 %, que seria el valor hipotètic de la *COA* d'un barri si no hi haguera *PobFora*.

En el cas de la intersecció de la línia de tendència amb l'eix OX o de les abscisses es tractaria del valor de la funció quan $y = 0$. Per tant: $0 = -2,1321x + 0,9482$. Aleshores: $x = 0,9482 / 2,1321 = 0,4447$ o bé 44,47 %, que seria la proporció de *PobFora* que faria que la *COA* fóra 0. Si férem servir una línia de tendència polinòmica, amb una equació de grau 3 o 4, la inter-

secció de la corba amb l'eix OX estaria entre el 35 % i el 40 %. Cal dir que la mitjana de *PobFora* a la ciutat de València en el Padró de 1996 era del 22,32 %, per la qual cosa, seguint el model, la mera duplicació de la *PobFora* ja faria descendir a 0 la *COA*. Lògicament, aquestes previsions es basen en el fet que hem fet servir un model simplificat, amb una línia de tendència recta que té la forma de l'equació $y = ax + b$; la cosa seria distinta amb línies de tendència corbes. [→6]

En resum, el cas estudiat ens ha permés veure no només la relació entre població forana i competència oral activa, és a dir, entre *PobFora* i *COA*, sinó també definir un indicador, la incapacitat formativa, *IncForm*, per a mesurar la manca de capacitat de la població valenciana per a integrar lingüísticament la població forana, amb els efectes que això té per a la caiguda de la *COA* (i, segons allò que hem vist a l'epígraf anterior, també per a U_{pub} i U_{max}) o quantificar, en un cas, quin increment de *PobFora* s'hauria de correspondre amb una *COA* igual a 0, i que, com hem vist, no és en absolut una proporció molt elevada en el nostre cas.

Lògicament, també podríem definir l'indicador invers, la *capacitat formativa*, simplement com $1 - IncForm$, o també, com que la correlació entre *COA* i *PobFora* és negativa, com la suma de $1 + R(COA; PobFora)$.

Un altre exemple d'aquesta relació el tenim en les dades corresponents a l'estudi del SIES del 2010, desagregats en sexe i edat. En la taula 4 hi ha les

dades dels seus resultats sobre COA, com també la proporció de població estrangera en cada grup. Igual que en el cas anterior, cada barri podia ser considerat un «grup» a efectes estadístics; ara podem considerar que cada grup presenta dues variables: el percentatge de població estrangera i la competència oral activa (la COA). Com que també disposem de dades desagregades per sexe, obtenim més grups que no se solapen. Així, segons la taula 4, en el grup dels homes de 15-24 anys hi ha un 21,40% de població estrangera i presenten una COA del 56,8%. Les dones del mateix grup d'edat tenen un 22,20% de població estrangera i una COA del 55,1%, i així successivament.

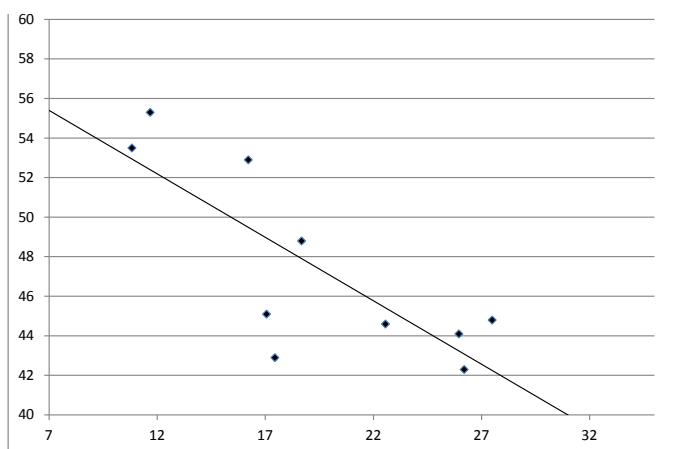
Taula 4. Proporció de població estrangera i COA en diversos grups d'edat i sexe, 2010. Percentatges.

		Població estrangera	COA
Homes	15-24	21,40	56,8
	25-34	27,49	44,8
	35-44	25,95	44,1
	45-54	18,68	48,8
	55-64	16,21	52,9
	65 i més	10,83	53,5
Dones	15-24	22,20	55,1
	25-34	26,20	42,3
	35-44	22,56	44,6
	45-54	17,44	42,9
	55-64	17,06	45,1
	65 i més	11,68	55,3

Font: INE, SIES i elaboració pròpia.

Si deixem de banda els grups 15-24 anys, en els quals hi ha instrucció reglada, la correlació entre les dues variables presenta un valor de $R = -0,791$, és a dir, una correlació molt elevada i inversa: a més població estrangera, menys competència oral i viceversa. Podem representar aquests resultats en la gràfica 4 i veure com els valors s'acosten a la línia de tendència decreixent, cosa que vol dir que amb més població estrangera, menys competència oral activa, i viceversa.

Gràfica 4. Proporció de població estrangera i COA en diversos grups d'edat i sexe, 2010 i línia de tendència. Percentatges.

En aquest cas, la *IncForm* seria de 0,791, amb una diferència només de 4 centèsimes respecte del càlcul anterior (realitzat amb dades de 14 anys abans!). Ací hi ha un problema important per al valencià...

☛ La política lingüística ha de fer iniciatives específiques per a incrementar la competència de la població forana, tant la procedent d'altres comunitats autònomes fora del domini lingüístic, com la població procedent de l'estranger.

7. L'escolarització de la llengua

En l'epígraf anterior hem vist com, en els casos analitzats (ciutat de València, padró 1996; SIES 2010), hi havia una alta incapacitat formativa, la *IncForm*. Val a dir, les taxes de població procedent de territoris castellanoparlants es correlacionaven intensament i inversament amb la competència oral activa, la *COA*. Podem deduir que els processos d'aprenentatge informal lligats a la interacció, en el cas estudiat, presentarien una molt baixa capacitat formativa. ¿Però què passa amb l'aprenentatge formal? Doncs ací tenim una altra característica de la situació del valencià: la seua progressiva *escolarització*.

Anomenarem *escolarització* la situació en la qual el pes fonamental de la formació de competències lingüístiques es fa als centres educatius. Aquest és el cas pel que fa al valencià.

Tenim una confirmació de l'escolarització del valencià en els estudis núm. 2445 (2002) i 2591 (2005) del Centre d'Investigacions Sociològiques, el CIS. En la taula 5 hi ha els resultats d'aquests estudis respecte de la pregunta «*Pel que fa al coneixement del valencià, com l'ha estudiat?*» i també, en el cas

de l'enquesta del 2005, la desagregació per grups d'edat de les respostes.

Taula 5. «Pel que fa al coneixement del valencià, com l'ha estudiat?», per grups d'edat, estudis núm. 2445 (2002) i 2591 (2005) del CIS.

	Estudi 2445	Estudi 2591						
	Total	Total	18-24 anys	25-34 anys	35-44 anys	45-54 anys	55-64 anys	65 anys i més
A casa, amb els meus pares.	36,5%	36,6%	11,8%	23,2%	34,6%	43,4%	46,8%	52,5%
A l'escola, com a assignatura.	17,3%	21,4%	64,8%	51,0%	11,3%	1,4%	-	0,6%
A l'escola, com a llengua bàsica.	2,3%	2,4%	9,0%	3,4%	0,9%	0,2%	0,7%	1,2%
Fora de l'escola i en finalitzar la formació bàsica.	11,8%	4,9%	1,5%	3,8%	8,3%	9,3%	5,5%	1,7%
No l'he estudiat.	31,8%	34,1%	5,9%	17,8%	44,1%	44,7%	47,0%	43,6%
ns/nc	0,4%	0,6%	-	0,8%	0,8%	1,2%	-	0,4%

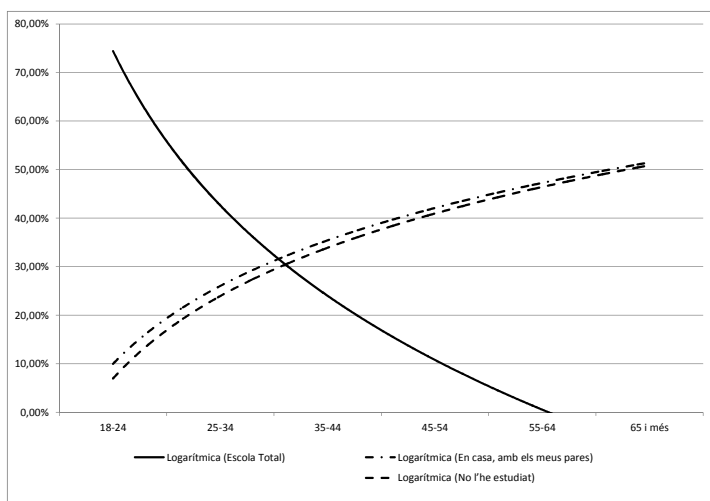
Font: CIS, Estudis 2445, p. 18 (2002) i 2591, p. 21 (2005).

L'expressió «estudiar» és ambigua i s'hauria d'entendre més bé com «aprendre», però les dues enquestes presenten resultats generals molt semblants: aproximadament 1/3 diu haver «estudiat» la llengua a casa i una quantitat semblant diu no haver-la estudiada.

Amb tot i això, l'assumpte important per a la nostra anàlisi és la diferència quan considerem les cohorts d'edat, fins al punt que hi ha un tall generacional cap als 35 anys. S'hi aprecia bé aquest tall en la gràfica 5, on s'han representat les línies de

tendència (corbes logarítmiques) dels valors de les files: «a casa, amb els meus pares», «no l'he estudiat» i la suma total de les dues files relacionades amb l'escola. Hi ha una forta semblança entre les línies de tendència de les dues primeres opcions, que resulten inverses a la línia relacionada amb l'aprenentatge escolar.

Gràfica 5. Línies de tendència dels valors de la taula 4.

Ara podem seguir amb el nostre exemple de la comunitat hipotètica T , on hi ha 6 membres (a , b , c , d , e i f) que parlen la llengua Y . Si aquesta comunitat hipotètica es comportés com hem vist que ho fa el País Valencià podríem concloure fàcilment que, per exemple, els membres a i b haurien estu-

diat la llengua a casa, *c* i *d* no l'haurien estudiada i *e* i *f* l'haurien estudiada a l'escola. I si fóra així, ben segur que aquests últims, *e* i *f*, serien els membres més joves dels 6.

Recordem que els membres *g*, *h*, *i* i *j* de la comunitat *T* no eren competents per a parlar la llengua *Y*. També havíem suposat que, fins i tot, arribaven nous membres a la comunitat *T*, com ara: *k*, *l*, *m*, *n*, *o* i *p*. Imaginem que alguns d'aquests membres, per exemple, *k* i *l*, volen aprendre la llengua *Y*, però que no tenen edat per a anar a l'escola o prefereixen formar-se pel seu compte. Imaginem també que els sis membres de *T* amb COA parlen variants dialectals o subdialectals distintes. Imaginem que *a* i *b* parlen la variant septentrional de la llengua *Y*; *c* i *d*, la variant central i *e* i *f* fan servir la variant meridional. Imaginem també que la variant central és la més pròxima a l'estàndard oral general. S'entén fàcilment la necessitat de disposar de mitjans audiovisuals en la llengua *Y* que puguin oferir una llengua oral estàndard (en aquest cas, locutores i locutors que parlen correctament *Y* amb la variant central), però sense bandejar les variants allunyades de l'estàndard oral (per exemple, altres locutors o locutores que fan servir variants septentrionals o meridionals en programes determinats). D'aquesta manera, *k* i *l* podran formar-se més fàcilment.

☛ Cal una ràdio i una televisió pública valenciana per a fixar, amb pretensió formativa, l'estàndard oral de la llengua. Cal prestar atenció també a la potència unificadora dels mitjans audiovisuals que erosiona les variants i subvariants dialectals no estàndards per a protegir-les en la seua fonètica i prosòdia.

8. Valencians, el tio Canya ha mort

De les cançons relacionades amb la situació sociolingüística del País Valencià la més coneguda és, sense dubte, «El tio Canya», que fou composta i gravada pel grup Al Tall (*Deixeu que rode la roda*, Edigsa, 1976). Narra la història de quatre generacions: el tio Canya té problemes per no ser competent en castellà; el seu fill també en té, per ser escolaritzat exclusivament en aquesta llengua; els seus néts, universitaris, només fan servir el castellà i, finalment, els besnéts del tio Canya tornen a parlar valencià, almenys quan van a visitar-lo al poble (la lletra la teniu a l'annex).

¿És fidel aquesta representació sociolingüística? Potser ho era quan la cançó fou composta i, fins i tot, una dècada després, però a partir dels anys 90 del segle passat la situació canvia: les cohorts més joves presenten unes taxes de competència oral activa (COA) superiors a les generacions més velles, conseqüència, lògicament, de l'escolarització de la llengua comentada adés. Com es pot veure en la taula 6, el 1991 els percentatges de COA a partir dels 10 anys ja eren superiors als dels altres grups d'edat, però encara hi havia un cert efecte «vall»: les

taxes baixaven a mesura que pujaven els anys, però remuntaven novament a partir del grup 35-39 anys. Una dècada després, la tendència ja és decreixent (només amb un increment d'una dècima en la darrera fila). Les dades del cens del 2011 mostren que la diferència entre cohorts més joves i més grans encara és major. El tio Canya ha mort: Déu el tinga en la Seua Glòria!

Taula 6. COA. Padró Municipal de 1986 i Censos de 1991, 2001 i 2011. Percentatges

	1986	1991	2001	2011
Total	49,49	51,09	48,88	51,18
De 3 a 4 anys	27,48	27,40	17,73	17,25
De 5 a 9 anys	36,80	40,60	42,23	51,35
De 10 a 14 anys	44,47	57,00	62,84	76,81
De 15 a 19 anys	47,17	56,60	66,24	75,48
De 20 a 24 anys	47,49	50,25	61,60	66,23
De 25 a 29 anys	48,66	48,49	54,39	61,89
De 30 a 34 anys	49,22	49,17	47,16	57,37
De 35 a 39 anys	50,29	49,48	45,17	51,60
De 40 a 44 anys	52,15	50,28	45,80	45,43
De 45 a 49 anys	53,84	51,43	45,77	45,00
De 50 a 54 anys	55,20	52,39	45,46	45,79
De 55 a 59 anys	55,83	53,40	44,62	44,83
De 60 a 64 anys	56,29	53,43	43,61	42,07
De 65 i més anys	58,28	54,55	43,79	42,18

Font: CEEdEs (SIES). Coneixement i ús del valencià. Dades comparades dels censos de 1986 a 2011.

☛ S'haurien d'aprofitar els programes formatius adreçats a persones majors (com ara, programes universitaris per a majors, universitats populars, etc.) per a afavorir les competències actives en valencià.

9. Les competències es desgasten

Qualsevol persona que haja estudiat un idioma sap que, amb el temps, cal «refrescar-lo». Això passa perquè les competències són comportaments complexos, «moleculars», que exigeixen la vinculació entre diversos elements, siga parlar llatí o tocar el piano. Si, com hem vist, la llengua s'aprèn en una proporció important a l'escola i les taxes de competència són sensibles a l'arribada de població forana incompetent, no ha d'estranyar que la competència dels grups de població vaja minvant. Això ho podem comprovar amb la taula anterior, fent un xicotet exercici sociolingüístic.

Com que les tres columnes de la dreta corresponen a censos realitzats cada 10 anys i la majoria de les files es refereixen a cohorts de població de 5 anys, podem «desplaçar» les columnes cap amunt per a veure què ha passat amb un cert grup al cap de 10 o 20 anys. Aquest exercici suposa, lògicament, que considerarem que els grups en qüestió no han patit canvis en la seua composició, la qual cosa no és certa en termes generals (se'n van emigrants, arriben immigrants i la gent es mor). Altrament dit, mitjançant el recurs de desplaçar 2 cel·les cap

amunt els valors de la columna 2001 i 4 cel·les els de la columna de 2011, podem veure, per exemple, si el grup de població de 20-24 anys com augmentà o minvà la seua COA 10 anys després, quan tenien 30-34 anys, o 20 anys després, quan comptaven 40-44 anys. Així ha estat feta la taula 7.

Taula 7. COA. Evolució dels grups de població segons els Censos de 1991, 2001 i 2011. Percentatges.

Tenien en 1991	1991	2001	2011	Tenien en 2011
De 5 a 9 anys	40,60	66,24	61,89	De 25 a 29 anys
De 10 a 14 anys	57,00	61,60	57,37	De 30 a 34 anys
De 15 a 19 anys	56,60	54,39	51,60	De 35 a 39 anys
De 20 a 24 anys	50,25	47,16	45,43	De 40 a 44 anys
De 25 a 29 anys	48,49	45,17	45,00	De 45 a 49 anys
De 30 a 34 anys	49,17	45,80	45,79	De 50 a 54 anys
De 35 a 39 anys	49,48	45,77	44,83	De 55 a 59 anys
De 40 a 44 anys	50,28	45,46	42,07	De 60 a 64 anys
De 45 a 49 anys	51,43	44,62		
De 50 a 54 anys	52,39	43,61		
De 55 a 59 anys	53,40			
De 60 a 64 anys	53,43			

Font: Elaboració de la taula 5.

Deixant de banda la pujada del grup de 5 a 9 anys i, amb una proporció menor el grup de 10 a 14 anys en 1991, que correspon lògicament a la continuació de la seua escolarització, podem veure com, en general, la COA de cada grup va baixant amb el temps, cosa que seria un efecte combinat de l'afluència de

població forana sense competència i, ¿per què no?, la pèrdua de competència de la població. En definitiva, totes les competències, fer una paella o tocar el piano, es van perdent amb el temps i cal, per això, «refrescar-les».

► Una política lingüística que tinga com a objectiu l'augment de la competència de la llengua ha d'atendre la formació de *tota* la població i no només de les cohorts més joves.

10. La insuportable dificultat de la el·laminada

Un dels resultats més sorprenents de les enquestes sociolingüístiques sobre el valencià és l'evolució de la competència escrita passiva (*CEP*), val a dir, de la capacitat de llegir en valencià.

En la taula 8 hi ha els valors de la competència oral passiva (*COP*), val a dir, el percentatge de gent que entén el valencià, i de la *CEP*, segons les fonts censals i les enquestes del SIES des de l'any 2000. També s'ha afegit la diferència entre les dues quantitats, així com l'invers de la *CEP* (la incompetència escrita passiva, *IEP*) i el percentatge d'analfabetisme en castellà, segons els censos.

Taula 8. COP i CEP, 2001, 2004, 2005, 2010, 2011 i 2015.
 Percentatges

	Cens	AVL	SIES	SIES	Cens	SIES
	2001	2004	2005	2010	2011	2015
COP	86,36	75,9	73,3	68,8	84,78	72,4
CEP	47,24	47,3	50,8	45,3	58,35	52,9
Diferència	39,12	28,6	22,5	23,5	26,43	19,5
IEP	52,76	52,7	49,2	54,7	41,65	47,1
% Analfabetisme (castellà)	2,35				1,39	

AVL: Acadèmia Valenciana de la Llengua. En les enquestes:
 Competència = «prou bé» + «perfectament».

Deixarem de banda el fet que l'INE considera persones «analfabetes» només aquelles que no saben llegir i escriure en castellà, i oblida les persones que no tenen competències orals i escrites actives en altres llengües. També bandejarem la qüestió de quines persones s'haurien de considerar «analfabetes» en valencià si aquelles que no saben llegir o aquelles que tampoc no saben escriure. Centrem-nos en la qüestió de la diferència entre la *COP* i la *CEP*. ¿Per què un percentatge elevat de la població entén el valencià, però no pot llegir en valencià, encara que sí que podria fer-ho en castellà? Estem parlant d'una part considerable de la població, entre aproximadament el 25% i el 35% segons les fonts censals i entre el 20% i el 25% segons les

enquestes. En tot cas, una quantitat que fàcilment ultrapassa una de cada quatre persones.

Hi ha dues possibles línies de resposta a aquesta qüestió, que no són incompatibles, i que mereixerien ulteriors investigacions.

En primer lloc, podem pensar que la gent, quan és preguntada per la seua capacitat per a llegir en valencià, contesta més aviat a la pregunta si realment llig en valencià.

En segon lloc, podem pensar que una part de la població, que ha estat instruïda en l'escriptura en castellà, considera que el valencià és una llengua més difícil de llegir. ¿Per què? Podríem preguntar-nos. Certament, la llista de diferències ortogràfiques és tan mínima (poc més que algunes lletres: ç, l·l, ny, l'accent obert i l'apòstrof), que més aviat cal inclinar-se per la primera línia de resposta: la incapacitat no és incompetència, sinó manca d'oportunitat.

☛ Cal potenciar la lectura en valencià i la presència del valencià escrit en l'espai públic.

Paradoxalment, aquesta poc comprensible manca de CEP d'una part considerable de la població es dóna juntament amb un fenomen que podríem anomenar «escripturització» de la llengua, que analitzarem en l'epígraf següent.

11. Més escolarització, ergo més escripturització

Una conseqüència esperable del procés d'escolarització de la llengua (comentat en els epígrafs 7 i 8) és la progressiva *escripturització* de la llengua, val a dir, el creixement de la competència escrita activa respecte de la passiva (és a dir, de la *CEA* respecte de la *CEP*): cada vegada poden escriure més persones de les que poden llegir. En la taula 9 es pot apreciar aquest fenomen mitjançant el càlcul de la proporció entre la *CEA* i la *CEP*, que queda més clar si considerem d'una banda les fonts censals de dades i d'una altra les enquestes. Ens hem limitat a les dades posteriors a l'any 2000.

Taula 9. CEP i CEA, 2001, 2004, 2005, 2010 i 2011. Percentatges

	Cens	AVL	SIES	SIES	Cens	SIES
	2001	2004	2005	2010	2011	2015
CEP	47,24	47,3	50,8	45,3	58,35	52,9
CEA	24,07	25,2	29,8	26,4	31,77	34,8
CEA/ CEP	50,95	53,3	58,66	58,28	54,45	65,78

Per tant, es produeix una situació paradoxal. D'una banda, es manté un percentatge de gent que,

encara que entén la llengua i no és analfabeta en castellà, diu no ser competent per a llegir en valencià. D'altra banda, de la gent que diu poder llegir en valencià, cada vegada un percentatge major afirma disposar també de la capacitat d'escriure en aquesta llengua. Segons les darreres dades, la proporció de població que és competent per a escriure en valencià supera un terç del total; són pràcticament dues de cada tres persones que tenen capacitat de parlar valencià les que també poden escriure en aquesta llengua.

➡ S'haurien de distingir les accions adreçades a dotar de competència escrita passiva (*CEP*) aquella porció de la població que disposa de competència oral passiva (*COP*) i no és analfabeta en castellà (vegeu epígraf 10), d'aquelles altres destinades a incrementar la proporció de persones amb competència escrita activa (*CEA*) que ja disposen de competència escrita passiva (*CEP*). En el primer cas, es tracta d'augmentar les oportunitats de llegir en valencià (major presència de la llengua en l'espai públic, suport a l'edició en valencià, etc.). En el segon cas, d'afavorir que la població faça servir el valencià en la seua comunicació escrita.

12. Les desafectes classes superiors

El lector o la lectora es preguntarà com és possible que després de tantes pàgines de llibre no haja aparegut encara el concepte *classe social*, que s'usa tant en sociologia. La raó és senzilla: no hi ha fonts estadístiques que relacionen les competències lingüístiques amb variables referides a l'estratificació social valenciana. Per aquesta raó no disposem d'una base empírica sòlida per a establir relacions entre desigualtats socials i desigualtats lingüístiques. Ara bé, que no tinguem dades suficients no vol dir que no se'n puga dir res.

No hi ha una definició unitària de classes socials, encara que les determinacions més acceptables intenten combinar una variable objectiva (ingressos, rendes) amb alguna altra de tipus més aviat relacional o subjectiu [→7]. A continuació mostrarem un exemple d'anàlisi de la competència escrita activa, la *CEA*, fent servir una variable que, en cert sentit, relaciona determinacions objectives i subjectives.

Un indicador d'estratificació social associat al barri és el valor cadastral mitjà, calculat a partir de l'Impost de Béns Immobles (el cèlebre IBI). Sembla lògic que hi ha ja una relació entre nivell de rendes i

valor cadastral de l'habitatge habitual i altres indicadors de l'estatus social referits a la configuració dels barris (equipaments, preu dels habitatges en venda o lloguer, tipus de comerç, tipus d'establiment d'esplai, etc.), més encara perquè la mobilitat residencial ha estat una de les característiques més acusades de l'actual vida urbana. Com que el Padró de València de 1996 proporciona les dades del valor cadastral mitjà per als 87 barris que hi havia a la ciutat, podem calcular el coeficient de correlació entre l'IBI i les competències lingüístiques actives i veure què en resulta.

En un primer moment obtindríem un resultat decebedor. Els coeficients de correlació entre les dues variables són pràcticament zero, tant si calculem el valor absolut del valor cadastral mitjà com els seus valors normalitzats (val a dir, convertits en l'interval 0-1) [→8]. ¿Vol dir això que no hi ha relació? No, en absolut.

Per simplificar l'argumentació, seguirem ara el cas de la competència escrita activa (*CEA*) i deixarem la competència oral activa (*COA*) per a l'annex [→9]. En la taula 10 hi ha les dades del valor cadastral mitjà normalitzat de cada barri, així com la *CEA* de les persones majors de 10 anys.

Taula 10. Padró de València 1996. Valor cadastral mitjà per barris normalitzat i CEA (>10 anys).

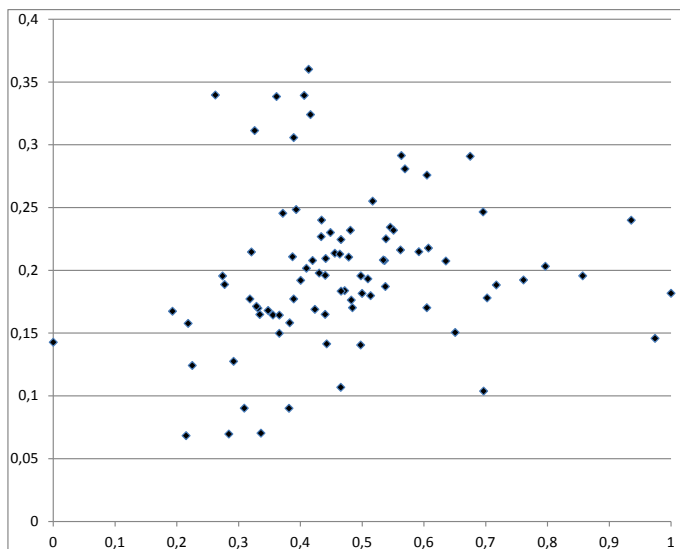
Barris	VCM normalitzat	CEA (>10)
1.1. La Seu	0,5621	21,63%
1.2. La Xerea	0,6966	10,39%
1.3. El Carme	0,3208	21,47%
1.4. El Pilar	0,3816	9,02%
1.5. El Mercat	0,4976	14,06%
1.6. Sant Francesc	0,8570	19,57%
2.1. Russafa	0,5376	18,72%
2.2. El Pla del Remei	0,9741	14,59%
2.3. Gran Via	0,7966	20,33%
3.1. El Botànic	0,4979	19,57%
3.2. La Roqueta	0,6047	17,03%
3.3. La Petxina	0,6073	21,78%
3.4. Arrancapins	0,7023	17,81%
4.1. Campanar	0,6049	27,59%
4.2. Les Tendetes	0,4810	23,20%
4.3. El Calvari	0,3556	16,45%
4.4. Sant Pau	0,5693	28,09%
5.1. Marxalenes	0,4558	21,37%
5.2. Morvedre	0,4343	24,01%
5.3. Trinitat	0,4403	19,61%
5.4. Tormos	0,4235	16,90%
5.5. Sant Antoni	0,5456	23,44%
6.1. Exposició	0,9356	24,00%
6.2. Mestalla	0,7172	18,84%
6.3. Jaume Roig	1,0000	18,18%
6.4. Ciutat Universitària	0,7612	19,24%
7.1. Nou Moles	0,4824	17,64%
7.2. Soternes	0,3892	17,73%
7.3. Tres Forques	0,2919	12,76%

7.4. La Font Santa	0,2842	6,97%
7.5. La Llum	0,5137	17,99%
8.1. Patraix	0,4782	21,06%
8.2. Sant Isidre	0,4717	18,39%
8.3. Vara de Quart	0,5364	20,79%
8.4. Safranar	0,5093	19,33%
8.5. Favara	0,4198	20,79%
9.1. La Raiosa	0,4305	19,79%
9.2. L'Hort de Senabre	0,4098	20,17%
9.3. La Creu Coberta	0,4487	23,02%
9.4. Sant Marcel·lí	0,3314	16,99%
9.5. Camí Real	0,3362	7,04%
10.1. Montolivet	0,4659	18,35%
10.2. En Corts	0,4401	16,50%
10.3. Malilla	0,4999	18,17%
10.4. La Fonteta de Sant Lluís	0,3716	24,55%
10.5. Na Rovella	0,4654	10,69%
10.6. La Punta	0,4638	21,30%
11.1. El Grau	0,3873	21,09%
11.2. El Cabanyal-el Canyamellar	0,2774	18,88%
11.3. La Malva-rosa	0,3478	16,81%
11.4. Beteró	0,5170	25,52%
11.5. Natzaret	0,1930	16,75%
11.6. Les Moreres	0,2150	6,84%
12.1. Aiora	0,3827	15,83%
12.2. Albors	0,4410	20,95%
12.3. La Creu del Grau	0,3343	16,49%
12.4. Camí Fondo	0,3659	14,99%
12.5. Penya-roja	0,5385	22,52%
13.1. L'Illa perduda	0,4426	14,15%
13.2. Ciutat Jardí	0,5918	21,49%
13.3. L'Amistat	0,4843	17,03%
13.4. La Vega Baixa	0,6355	20,75%

13.5. La Carrasca	0,6506	15,06%
14.1. Benimaclet	0,4657	22,46%
14.2. Camí de Vera	0,5343	20,83%
15.1. Els Orriols	0,2250	12,43%
15.2. Torrefiel	0,3183	17,73%
15.3. Sant Llorenç	0,5508	23,20%
16.1. Benicalap	0,366	16,44%
16.2. Ciutat Fallera	0,3092	9,03%
17.1. Benifaraig	0,4164	32,41%
17.2. Poble Nou	0,3932	24,85%
17.3. Carpesa	0,3614	33,85%
17.4. Cases de Bàrcena	0,3260	31,14%
17.5. Mauella	0,0000	14,28%
17.6. Massarrojos	0,6749	29,09%
17.7. Borbotó	0,4062	33,94%
18.1. Benimàmet	0,3289	17,14%
18.2. Beniferri	0,4005	19,21%
19.1. El Forn d'Alcedo	0,2624	33,97%
19.2. El Castellar-l'Oliveral	0,4337	22,69%
19.3. Pinedo	0,4134	36,02%
19.4. El Saler	0,6958	24,66%
19.5. El Palmar	0,3892	30,58%
19.6. El Perellonet	0,5635	29,15%
19.7. La Torre	0,2741	19,56%
19.8. Faitanar	0,2183	15,78%

El coeficient de correlació entre les dues variables és molt baix ($R=0,139$), però això no vol dir que no hi haja relació. Com s'ha dit, el coeficient de correlació de Pearson és molt sensible a valors discrepans de la tendència. Per això sempre és bo analitzar la representació gràfica de les variables. Observeu la gràfica 6.

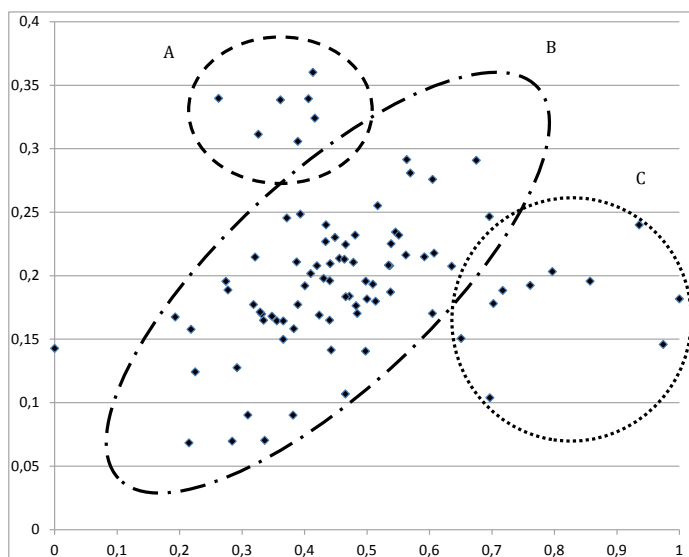
Gràfica 6. Padró de València, 1996. Valor cadastral mitjà normalitzat (X) i CEA (>10 anys) (Y).

Font: Representació de la taula 10

Si observem amb cura la distribució dels valors en la gràfica 6, ens adonarem que hi ha tres agrupaments de punts. Per fer-ho més clar, tornarem a repetir aquesta gràfica i senyalarem aquests tres agrupaments amb les lletres A, B i C (serà, doncs, la gràfica 7).

Gràfica 7. Padró de València, 1996. Valor cadastral mitjà normalitzat (X) i CEA (>10 anys) (Y).

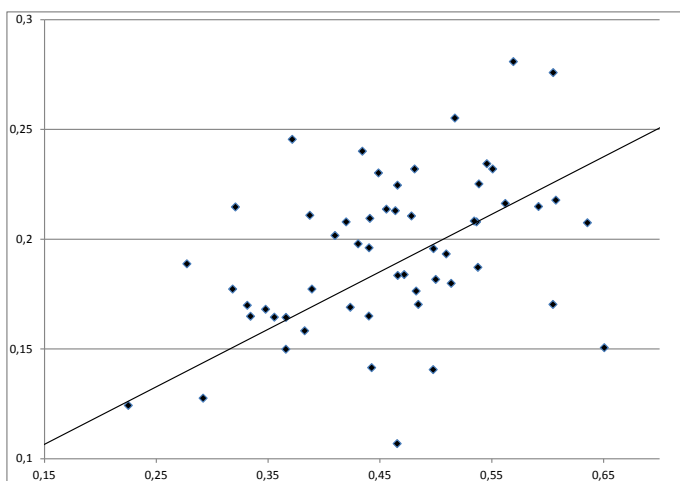

Els punts de l'agrupament B (traç amb punts i guions) sí que semblen ordenar-se amb una certa tendència (de la qual parlarem més endavant). Aquesta tendència es trencaria en el cas de l'agrupament A (amb traç de guions), que correspon a barris amb valors cadastrals mitjans baixos per tractar-se de nuclis semirurals, generalment de cases populars antigues (cosa que determina precisament el baix valor cadastral). Per contra, l'agrupament C (traç de punts) correspon a barris amb valors cadastrals mitjans elevats, però que presenten nivells de CEA per davall de la tendència que indicaria l'agrupament B. ¿Què vol dir tot això?

Molt senzill. Que la classe superior de la societat (la gent que viu en barris amb valors cadastrals mitjans més elevats) trenca la tendència general de competència lingüística en valencià. Val a dir, són desafectes a la llengua. En realitat, la classe superior valenciana fa cinc segles que és així.[→10]

Si tornem a fer la gràfica 7, però eliminem els valors dels poblats perifèrics semirurals (Poblats del Nord, Poblats de l'Oest i Poblats del Sud, és a dir, els districtes 17, 18 i 19) i els valors cadastrals superiors a 2/3, en termes de valors normalitzats, val a dir, si deixem de banda els agrupaments A i C anteriors, aleshores la correlació puja a 0,562 (amb N = 61), la qual cosa és un resultat notable. En la gràfica 8 s'arreglen aquestes 61 parelles de valors amb la línia de tendència corresponent.

Gràfica 8. Padró de València, 1996. Valor cadastral mitjà normalitzat (X) i CEA (>10 anys) (Y). Barris districtes 1-16, menys barris amb valor cadastral mitjà normalitzat > 2/3.

➡ Les enquestes sociolingüístiques haurien d'incloure indicadors de classe social.

En resum, les competències lingüístiques, en tant que «capital cultural» es correlacionen amb el «capital econòmic» (més capital, més competència), llevat que, per una secular estratègia de distinció, les classes superiors hagen renunciat a la llengua, com és el nostre cas. [→11]

13. El «sandvitx» del valencià

En una de les recerques sobre la situació del valencià que vaig fer, entrevistí uns informadors privilegiats: el personal dels serveis de normalització i assessorament lingüístic de les institucions polítiques valencianes (Corts, conselleries, etc.). Com a persones que vivien quotidianament els conflictes relacionats amb la llengua, havien desenvolupat una sensibilitat especial per a avaluar la situació del valencià i els seus problemes. La recerca, lliurada convenientment a la Conselleria, romandrà oblidada en un calaix.

☛ Internet permet fer un repositori per a fer públiques les recerques sobre el valencià, tant aquelles finançades amb diners públics (cosa que hauria de ser pràcticament una obligació de l'Administració), com aquelles altres promogudes per les universitats o les institucions científiques.

Una de les persones entrevistades, una dona que prestava els seus serveis en la seu d'una conselleria a València, em va proporcionar una explicació de la situació de la llengua que és plenament coherent

amb les dades presentades en els epígrafs anteriors. Les dificultats del valencià —argumentava la dona— rauen en el fet que la competència lingüística es disposa, segons les classes socials, com un sandvitx, cada capa del qual és distinta de les que té dalt o baix.

Ho hem vist en el cas de la ciutat de València: als barris perifèrics, semirurals, hi havia una competència elevada (agrupament A de la gràfica). Les zones urbanes amb un valor cadastral lleugerament superior concentren percentatges elevats de població forana, en bona part immigrada, cosa que, com hem vist, s'associa amb competències baixes. A mesura que pugem en l'escala social arribem a estrats amb major competència, per l'associació de capital cultural i econòmic que he comentat adés. En arribar, però, a la classe superior, les taxes de competència tornen a descendir, per l'esmentada desafecció al valencià dels estrats socials més elevats. ¿Quin és l'efecte d'aquesta alternança d'alta i baixa competència segons ascendim en l'escala social? Doncs que s'oculta la vinculació (que hi ha) entre capital cultural i capital econòmic i, per tant, es perd un dels principals arguments de la política lingüística. Un corollari basat en aquesta ocultació el va defensar una parlamentària recentment: el valencià no serveix per a trobar un lloc de treball. Doncs no és cert.

☛ La política lingüística hauria de destacar que hi ha una associació bàsica entre capital cultural i capital econòmic i, en el nostre cas, entre competències lingüístiques i progressió social. El fet que en el cas valencià estiga enfosquida per fenòmens com ara el descens de competència associat a l'augment de població forana i la incapacitat formativa (*IncForm*) o la desafecció de la classe superior, no contradiu l'associació bàsica.

La imatge del *sandvitx* té una conseqüència inesperada. En molts llocs és habitual que els sandvitxos es presenten tallats per la diagonal, cosa que fa pensar en una escissió. ¿Estem en camí d'una escissió lingüística?

14. Cap a la dualització

Centrem-nos en les competències actives. D'una banda, la competència oral activa (*COA*) minva, per efecte, entre altres coses, de l'augment de la població forana i la incapacitat formativa (*IncForm*) de la societat. D'altra banda, la competència escrita activa (*CEA*), que tradicionalment presentava taxes inferiors a la *COA*, augmenta, per l'efecte de l'escolarització i l'escripturització. ¿Arribaran a convergir? ¿Significarà això una escissió o dualització social? Anem amb les dades. En la taula 11 hi ha els valors generals de la *COA* i la *CEA*, segons diverses fonts censals.

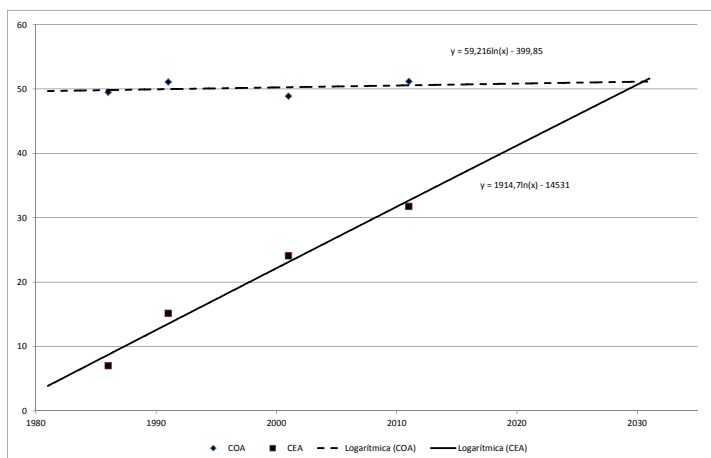
Taula 11. *COA* i *CEA*. Censos 1986-2011.

	<i>COA</i>	<i>CEA</i>
1986	49,49	7,03
1991	51,09	15,17
2001	48,88	24,07
2011	51,18	31,77

Font: SIES 2011.

Representem aquests valors en la gràfica 9.

Gràfica 9. COA i CEA. Censos 1986-2011. Línies de tendència

Com s'hi pot veure, les dues línies coincideixen en un valor (x, y) que correspon aproximadament a l'any 2030, amb valors de COA i CEA lleugerament superiors al 50%. Podem fer un càlcul més sofisticat, amb les funcions de les línies de tendència, però no cal [→12]. Naturalment, el punt de convergència varia en funció del tipus de línia de tendència que emprem, però, en tot cas, cal parar esment sobre el significat d'una eventual escissió del País Valencià en dos subconjunts: una meitat de la població que pot parlar el valencià i escriure'l i una altra meitat que només pot, parcialment, entendre o llegir aquesta llengua. O si voleu: mitja població amb competències lingüístiques actives i mitja població analfabeta en valencià.

15. Zones, regions i comarques

Hem parlat de la distribució en *sandvitx* de la població, segons els estrats socials. Es tracta d'una caracterització, per dir-ho així, vertical, segons la *piràmide* social. També podem fer una anàlisi horitzontal, segons la concentració de competències lingüístiques en determinades àrees territorials.

Hi ha diversos nivells d'anàlisi. El més bàsic és la divisió entre zona de predomini lingüístic valencià i zona de predomini lingüístic castellà, que està definit per la Llei d'ús. Però aquesta divisió enfosqueix les grans diferències que hi ha a la zona de predomini lingüístic valencià. És per això que el Servei d'Investigació i Estudis Sociolingüístics (SIES) de la Generalitat Valenciana va establir una segona divisió, que és la que s'ha emprat en les enquestes sociolingüístiques. D'una banda, en la zona de predomini lingüístic valencià: regió de Castelló, regió de València, regió de la ciutat de València i la seua àrea metropolitana, regió d'Alcoi-Gandia (o comarques centrals) i regió d'Alacant; d'altra banda, la zona de predomini lingüístic castellà. Aquesta divisió permet una anàlisi més acurada que la mera divisió entre les dues zones lingüístiques i no carrega exces-

sivament el cost de les submostres de les enquestes. Ara bé, si anem a les dades censals (que permeten una desagregació per comarques i per municipis), observem com, dintre de cadascuna de les regions sociolingüístiques, hi ha encara una certa heterogeneïtat. A la taula 12 hi ha les dades del cens del 2011, segons la divisió comarcal que proporciona l'Institut Valencià d'Estadística (IVE) (i que, per exemple, no té en compte la peculiaritat de les Valls del Vinalopó, que sí que han estat considerades en les enquestes). Les comarques estan agrupades segons les regions sociolingüístiques i estan ordenades segons la competència oral activa (COA), de major a menor. S'ha afegit el càlcul de la diferència entre el valor màxim i el mínim de les competències actives per a cada regió sociolingüística.

Taula 12. Padró 2011. COP, COA, CEP i CEA per zones, regions i comarques

	COP	COA	CEP	CEA
Zona de predomini lingüístic valencià				
Regió de Castelló				
L'Alt Maestrat	98,46%	83,30%	72,38%	40,83%
Els Ports	97,51%	80,89%	72,89%	39,52%
L'Alcalatén	96,70%	70,95%	67,46%	39,21%
La Plana Baixa	94,74%	68,90%	69,44%	41,07%
El Baix Maestrat	90,01%	67,81%	68,25%	41,38%
La Plana Alta	91,75%	60,95%	66,07%	37,40%
<i>Diferència màx. – mín.</i>		25,35%		3,98%

Regió de València				
La Ribera Baixa	97,14%	81,47%	79,64%	50,37%
La Costera	95,95%	80,26%	75,56%	49,64%
La Ribera Alta	96,33%	80,01%	77,60%	49,34%
El Camp de Túria	93,94%	63,09%	70,25%	39,73%
El Camp de Morvedre	90,91%	52,84%	61,93%	32,63%
<i>Diferència màx. – mín.</i>		28,63%		17,74%

Regió de la ciutat de València i l'àrea metropolitana				
L'Horta Sud	93,86%	62,75%	69,66%	39,58%
L'Horta Nord	93,23%	59,70%	67,54%	37,72%
L'Horta Oest	89,90%	48,90%	61,98%	31,72%
València.	89,27%	48,47%	61,02%	29,23%
<i>Diferència màx. – mín.</i>		14,28%		10,35%

Regió d'Alcoi-Gandia				
La Vall d'Albaida	96,22%	80,42%	74,26%	46,88%
El Comtat	95,14%	80,12%	73,19%	46,44%
La Safor	94,87%	74,01%	73,96%	46,07%
L'Alcoià	94,33%	69,16%	69,46%	41,29%
La Marina Alta	75,07%	53,38%	54,27%	31,66%
<i>Diferència màx. – mín.</i>		27,04%		15,22%

Regió d'Alacant				
El Baix Vinalopó	83,28%	44,88%	51,69%	26,82%
La Marina Baixa	76,10%	41,57%	46,78%	26,86%
L'Alacantí	80,06%	36,78%	49,21%	24,67%
<i>Diferència màx. – mín.</i>		8,1%		2,15%

Zona de predomini lingüístic castellà				
Regió castellanoparlant				
El Vinalopó Mitjà	78,48%	37,29%	44,71%	22,27%
La Canal de Navarrés	83,48%	31,53%	46,91%	21,91%
La Foia de Bunyol	83,57%	31,07%	48,48%	21,69%
L'Alt Millars	81,82%	30,83%	43,39%	19,55%
L'Alt Palància	80,71%	29,69%	44,63%	20,14%
L'Alt Vinalopó	69,21%	26,74%	38,61%	16,51%
Els Serrans	80,10%	25,69%	40,61%	17,23%
La Plana d'Utiel	66,53%	19,19%	34,85%	14,79%
La Vall de Cofrents	66,43%	16,92%	29,77%	11,49%
El Racó d'Ademús	60,99%	16,51%	29,88%	11,65%
El Baix Segura	44,37%	12,99%	23,13%	9,54%
<i>Diferència màx. – mín.</i>		24,30%		12,73%

Font: Cens 2011. Es manté la denominació de l'IVE.

Com es pot veure, en alguns casos, hi ha diferències notables, que ultrapassen el 25% de la COA en el cas de la regió de Castelló, la de València, la d'Alcoi-Gandia i, quasi, en el cas de la regió castellanoparlant. A més, hi ha algunes comarques que s'allunyen prou de la tendència de la seua regió, com ara la Plana Alta, el Camp de Morvedre o la Marina Alta. També cal parar esment en les comarques amb baixes competències, com són la Vall de Cofrents, el Racó d'Ademús i el Baix Segura.

➡ S'haurien de posar en marxa projectes comarcals de formació lingüística en aquelles comarques

que presenten competències menors respecte de la seua regió sociolingüística.

Com que les fonts censals i padronals no proporcionen informació sobre els usos de la llengua, que només es pot obtenir mitjançant les enquestes, a hores d'ara no disposem de cap informació sobre usos desagregada comarcalment.

☛ Les comarques, en tant que unitat social i natural, haurien de ser la base d'una política lingüística. Cal desenvolupar eines per a disposar d'informació sociolingüística a nivell comarcal i, quan siga possible, subcomarcal.

16. Percepcions errònies

Si el lector o la lectora ha seguit la nostra anàlisi fins ací, podrà concloure que la situació del valencià no és estàtica. Tanmateix, la majoria de la població pensa que la situació de la llengua es manté igual. És més, la relació entre desitjos i expectatives sembla marcada per la zona lingüística on es viu. En la taula 13 hi ha alguns resultats de l'enquesta socio-lingüística dels anys 2010 i 2015 del SIES.

Taula 13. Enquesta SIES, 2010, 2015. Qüestions: El valencià s'usa... / s'hauria d'usar... / s'usarà en el futur...

Zona valencianoparlant	més	igual	menys	ns/nc
A. El valencià s'usa...				
2010	30,7%	46,8%	19,6%	2,9%
2015	25,8%	46,1%	24,7%	3,4%
B. Hauria d'usar-se...				
2010	45,8%	42,7%	9,1%	2,5%
2015	46,4%	40,1%	9,1%	4,4%
C. S'usarà en el futur...				
2010	39,0%	37,9%	18,1%	4,9%
2015	32,2%	37,1%	24,5%	6,2%
Diferència (B - C)				
2010	6,8%		- 9,0%	
2015	14,2%		15,4%	

Zona castellanoparlant	més	igual	menys	ns/nc
A. El valencià s'usa...				
2010	16,9%	62,2%	18,2%	2,7%
2015	10,8%	59,1%	27,0%	3,1%
B. Hauria d'usar-se...				
2010	19,6%	49,6%	27,3%	3,5%
2015	20,8%	54,5%	22,3%	2,4%
C. S'usarà en el futur...				
2010	27,0%	45,2%	24,1%	3,7%
2015	18,0%	43,6%	34,0%	4,4%
Diferència (B - C)				
2010	-7,4%		3,2%	
2015	2,8%		-11,7%	

Com s'hi pot veure, la major part de la població considera que el valencià s'usa «igual» que abans, cosa que hem vist que no és el cas (gràfica 2). La proporció de persones que pensen que hauria d'usar-se menys en la zona castellanoparlant quasi *triplica* el resultat de la zona valencianoparlant.

➡ La política lingüística ha de fer una pedagogia específica a les zones castellanoparlants, explicant els avantatges de la competència lingüística.

La relació entre desig i expectativa també resulta significativa.

- A la zona valencianoparlant, el grup de gent que considera que el valencià s'usa ara més que abans, és inferior al que creu que, encara que s'use més, s'hauria d'usar més encara (desig). Però els que creuen que realment s'usarà més és una pro-

porció inferior (expectativa). Quan el desig és major que l'expectativa, això genera frustració. I com podem veure, la frustració ha pujat entre el 2010 i el 2015.

- A la zona castellanoparlant, el grup de gent que considera que el valencià s'usa menys és inferior als que pensen que encara s'hauria d'usar menys en el futur, però també les expectatives estan per davall dels desitjos (encara que per pocs punts).

I la relació inversa es dona en els grups que pensen que el valencià s'usa menys a la zona valencianoparlant o més a la zona castellanoparlant.

➡ La proporció de persones que creuen que el valencià s'hauria d'usar *menys* és inferior al 10% a la zona de predomini lingüístic valencià i està per davall del 25% en la zona de predomini lingüístic castellà. Per tant, resultaria acceptable per a bona part de la població una política lingüística més ferma.

17. Final

En les pàgines anteriors s'ha oferit un panorama de la situació precària del valencià, centrada en les competències actives i en la diferència d'ús privat i públic. S'han elaborat les dades disponibles i s'han oferit indicadors possibles. S'ha estudiat la segmentació vertical i horitzontal. S'ha explicat la disposició en *sandvitx* i la tendència a la dualització. Pensem que hem donat un primer esborrany no només sobre en quin punt de la via està la *locomotora*, sinó també de com funcionen alguns dels seus engranatges interns. Almenys les palanques bàsiques per a fer-la avançar. [→13]

Fa cent trenta anys, Constantí Llombart ironitzava sobre la situació de la llengua en el títol del seu llibre *Los fills de la morta-viva*. La llengua, que es considerava morta, havia reascut, i Llombart ho argumentava arreplegant en el seu llibre uns «apunts biobibliogràfics» de cent cinquanta escriptors i escriptores. Potser la nostra situació és la inversa. Només com a exemple, considerem que el 2010 s'editaren més de sis mil llibres al País Valencià, una quarta part dels quals foren publicats en valencià. Val a dir, cada any s'editen en valencià deu

vegades més llibres que autors i autores arreplegà Llobart. Però la feblesa de l'espai públic com a formador de competències lingüístiques, polítiques educatives errònies o la manca d'intervenció en segments de població o comarques incompetents, pot convertir-nos en *los fills de la viva-morta*. Esperem que no siga així.

Notes

[1]

La noció *mecànica* no és totalment adequada, perquè remet a processos en els quals no intervé la llibertat o l'espontaneïtat humana, que no és el cas en la comunicació lingüística. Una noció més ajustada seria *cibernètica*. La paraula *cibernètica* prové del grec κυβερνητική, que significa «l'art de pilotar una nau». S'aplica recentment al problema del control de sistemes complexos, i certament les llengües ho són. Un control en el qual hi ha relacions vinculades amb la informació, el control i la recursivitat (segons G. Bateson; vegeu, per exemple, la definició d'*IntPoss* en § 5). Ara bé, la noció *cibernètica* s'ha associat al control de sistemes complexos per a processar informació de forma automàtica, i per això, la vinculem amb la *informàtica*. És per això que *cibernètica sociolingüística*, encara que etimològicament escaient, no és adequada per a la nostra finalitat.

Una altra noció també suggerent és la de *sinèrgica sociolingüística*. La noció *sinèrgica* significa «teoria de l'acció conjunta» i s'aplica, a partir de

l'obra de H. Haken, a estudis interdisciplinaris de l'acció conjunta de molts sistemes, com a resultat de la qual s'allunyen d'una situació d'equilibri. La *sinèrgica* té l'aspiració d'oferir models matemàtics o simplificacions metafòriques que puguin aportar «lleis» en l'explicació dels fenòmens socials o naturals. L'inconvenient d'aquesta paraula és que resulta poc coneguda i molt infreqüent.

[2]

El matemàtic, estadístic i economista N. Georgescu-Roegen va introduir la distinció entre conceptes científics *aritmomòrfics* i *dialèctics*. Els primers conceptes es poden projectar sobre la sèrie de nombres racionals (Q); per exemple: *massa*. Un cos A de massa 1 kg té la meitat de massa que un cos B de massa 2 kg, perquè: $massa_A / massa_B = 1/2$ i $1/2 \in Q$. Els segons conceptes no es poden projectar en la sèrie Q; per exemple: *vida*. No hi ha dubte que *vida* és un concepte científic. De fet, dona nom a la ciència de la *biologia*. Ningú, tanmateix, té $1/2$ o 5 vides, llevat que estiga jugant al Candy Crush o coses així. Georgescu-Roegen anomenà *dialèctics* aquests conceptes perquè estan envoltats d'una zona d'ombra. Sabem que aquest organisme està viu (per exemple, vosté que llig aquest llibre és un organisme viu) o que aquest altre no ho està (per exemple, Tutankamon), però tenim dificultats amb alguns organismes, amb els quals no ens posem d'acord

fàcilment per a jutjar si estan vius o morts (per això hi ha debats ètics sobre la mort digna de persones que sobreviuen gràcies a màquines). En aquestes situacions no són vàlides les lleis de la lògica formal (principi de no contradicció: no és cert que A i no A; A o no A), per la qual cosa Georgescu-Roegen les anomena *dialèctiques*.

Doncs bé. Podríem dir que els *coneixements* són *aritmomòrfics* i les *competències* són *dialèctiques*. La persona A sap fer una paella i aquesta altra, B, no en sap, però és difícil destriar quan exactament A va ensenyar-se o, millor, fou *competent*. Hi havia un moment en el qual no podrien dir si sabia o si no sabia.

[3]

En un treball previ, vaig proposar establir una *taxa d'inhibició*, que era el quocient entre l'ús públic i l'ús privat. Una taxa del 50%, per exemple, voldria dir que la meitat de les persones que fan servir una llengua determinada a l'espai privat (a casa) la fan servir a l'espai públic (al carrer, amb gent desconeguda). Potser n'hi hauria prou amb la diferència entre els dos valors, el privat i el públic. Resta pendent la qüestió d'organitzar els espais d'ús en un eix cartesà.

[4]

En el nostre exemple no hi ha màxim ni mínim absoluts, perquè les corbes de la gràfica 2 corresponen a aquestes funcions de grau 3:

$$U_{max}: 6 \times 10^{-5} x^3 - 0,3583 x^2 + 717,23 x - 478570$$

$$U_{pub}: 2 \times 10^{-5} x^3 - 0,149 x^2 + 298,19 x - 198902$$

la derivada primera de les quals, per exemple en el primer cas, no té arrels racionals. El mètode per a calcular màxims, mínims i punts d'inflexió es troba en qualsevol manual de matemàtiques que explique les funcions derivades, i implica calcular les successives derivades, trobar les arrels de les equacions i procedir a certes substitucions.

Pel que fa a la relació entre interaccions possibles i interaccions favorables, resulta interessant la possibilitat de fer una aplicació del model de distribució de Maxwell-Boltzmann, que relaciona partícules en interacció, l'energia de les partícules amb la temperatura del conjunt. Les teories de Boltzmann permeten relacionar variables microscòpiques amb variables macroscòpiques, com ara l'entropia.

[5]

Lògicament, aquest és un cas semblant als típics problemes de solvents i soluts. Podríem considerar la població com una mena de contenidor de vo-

lum variable, on hi ha un solvent amb un solut que presenta una certa concentració (que equival, en el nostre exemple, a la taxa de competència). En un temps t , hi ha un increment de solvent amb una determinada velocitat (augment de població per immigració), amb una concentració que serà la relació entre persones que arriben des del domini lingüístic i les persones foranes (hem de recordar que no tota la població immigrant és lingüísticament incompetent en valencià). Al mateix temps hi ha un descens de solvent (per emigració i mort), amb una concentració que podem suposar equivalent a la del conjunt del solvent. Quan $t \Rightarrow \infty$, la concentració del solvent es fa equivalent a la concentració del líquid entrant. Lògicament, en el cas de la llengua hi ha una certa capacitat formativa (que seria equivalent a un augment de la concentració del solvent), que caldria relacionar amb la variable incapacitat formativa (*IncForm*) que hem definit adés. No és difícil formular tot això com un polinomi.

[6]

Com hem dit, hem presentat un model simplificat, amb una línia de tendència recta que talla els eixos OX i OY . Si fem servir línies de tendència no rectes, aleshores es descriuen corbes asimptòtiques als eixos en els casos:

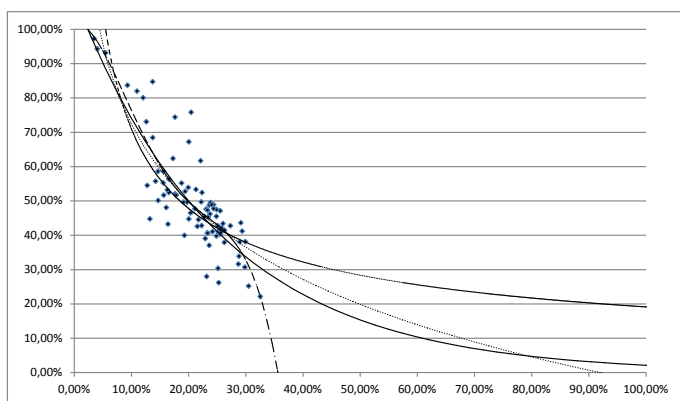
Línia de tendència exponencial: $y = 1,0972e^{-3,933x}$
(traç continu en la gràfica següent).

Línia de tendència potencial: $y = 0,1913x^{-0,569}$ (traç discontinu format per guions)

La línia de tendència talla l'eix OX en un valor entre 30 % i 40 % en el cas de la línia de tendència polinòmica (de grau 4): $y = -397,08x^4 + 256,57x^3 - 49,786x^2 + 0,2639x + 1,0183$ (discontínua, guió i punt).

La línia talla l'eix OX en un valor superior al 90 % en el cas de la línia de tendència logarítmica, que té l'equació $y = -0,326 \ln(x) - 0,0271$ (discontínua de punts).

Afortunadament, els programes de fulls de càlcul habituals permeten traçar directament aquestes línies i ofereixen les equacions corresponents només amb un parell de clics.

Aprofiteu per a esmenar un lapsus sobre correlació entre població forana i competència oral activa que es va colar en el meu article sobre el valencià

publicat a *Arxius de Ciències Socials*, núm. 27, 2012, pp. 57-66. Els valors de les correlacions de la taula 7 d'aquell article s'han d'establir respecte de les taxes i no dels increments, de la mateixa manera que ho fa la gràfica 4 d'aquest llibre.

[7]

Dues iniciatives actuals en aquest sentit són *Great British Class Survey* (vegeu <<http://www.bbc.com/news/magazine-22000973>>) i les propostes de Michael Vester i el seu grup de la Universitat de Hannover sobre *entorns (milieus)* socials, basats en les anàlisis empíriques de l'Institut SINUS d'Alemanya (<<http://www.sinus-institut.de/en/solutions/sinus-milieus.html>>). Tant de bo disposàrem d'adaptacions d'aquestes ferramentes per al nostre entorn.

[8]

Els coeficients de correlació (R), presenten els valors:

	CEA (>3)	CEA (>10)	COA (>3)	COA (>10)
Amb VCM dades absolutes	0,051	0,074	-0,031	-0,025
Amb VCM normalitzat	0,111	0,139	-0,051	-0,045

Són valors molt pròxims al zero (-0,0..., 0,0..., 0,1...), i això significaria absència de correlació.

[9]

La resta de dades són:

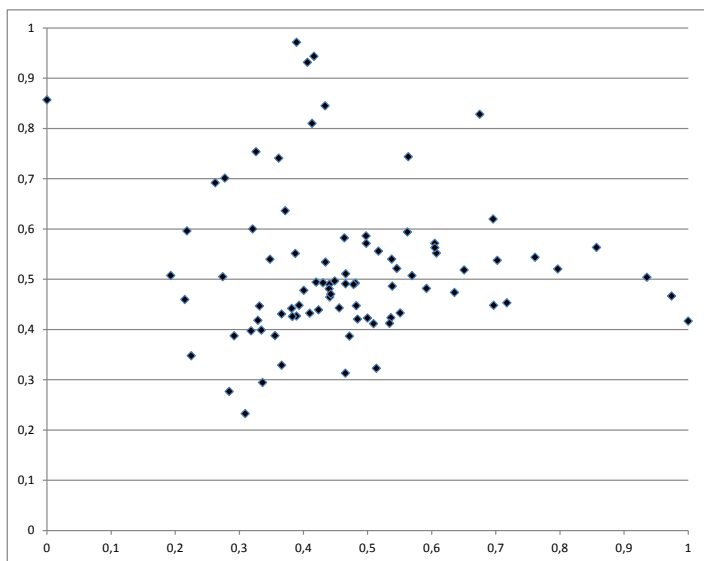
Barris	Valor cadastral mitjà (pessetes)	CEA (>3)	COA (>3)	COA (>10)
1.1. La Seu	3.642.169	21,52%	58,61%	59,42%
1.2. La Xerea	4.900.938	10,05%	43,25%	44,83%
1.3. El Carme	2.058.506	21,06%	58,62%	60,02%
1.4. El Pilar	2.375.875	8,70%	42,60%	44,21%
1.5. El Mercat	3.134.052	13,48%	56,38%	58,64%
1.6. Sant Francesc	6.754.556	18,99%	54,51%	56,35%
2.1. Russafa	3.442.131	18,13%	52,46%	54,02%
2.2. El Pla del Remei	8.348.399	13,96%	44,76%	46,68%
2.3. Gran Via	6.011.776	19,57%	50,11%	52,06%
3.1. El Botànic	3.136.819	18,96%	55,26%	57,16%
3.2. La Roqueta	4.012.084	16,80%	55,75%	57,17%
3.3. La Petxina	4.035.736	21,09%	53,21%	55,22%
3.4. Arrancapins	4.960.427	17,12%	51,67%	53,78%
4.1. Campanar	4.014.312	26,45%	53,91%	56,30%
4.2. Les Tendetes	3.013.524	22,47%	47,48%	49,24%
4.3. El Calvari	2.233.510	15,78%	25,20%	38,80%
4.4. Sant Pau	3.703.034	27,13%	48,88%	50,74%
5.1. Marxalenes	2.838.214	20,72%	42,78%	44,31%
5.2. Morvedre	2.695.580	23,59%	52,05%	53,43%
5.3. Trinitat	2.734.479	19,11%	47,62%	49,01%
5.4. Tormos	2.626.901	16,06%	42,14%	43,93%

5.5. Sant Antoni	3.506.432	22,29%	49,62%	52,16%
6.1. Exposició	7.801.588	22,90%	48,07%	50,41%
6.2. Mestalla	5.118.328	17,78%	42,81%	45,33%
6.3. Jaume Roig	8.728.699	17,43%	39,96%	41,69%
6.4. Ciutat Universitària	5.601.074	18,32%	51,69%	54,39%
7.1. Nou Moles	3.023.762	17,30%	43,41%	44,75%
7.2. Soternes	2.419.443	17,48%	41,20%	42,70%
7.3. Tres Forques	1.926.784	12,60%	37,91%	38,76%
7.4. La Font Santa	1.893.825	6,66%	26,19%	27,69%
7.5. La Llum	3.254.986	17,07%	30,70%	32,30%
8.1. Patraix	2.993.808	20,42%	47,34%	48,98%
8.2. Sant Isidre	2.947.312	17,75%	37,05%	38,69%
8.3. Vara de Quart	3.432.250	19,83%	40,32%	42,36%
8.4. Safranar	3.221.684	19,23%	40,72%	41,19%
8.5. Favara	2.603.319	20,90%	48,77%	49,43%
9.1. La Raiosa	2.671.160	19,16%	47,73%	49,31%
9.2. L'Hort de Senabre	2.542.100	19,35%	41,07%	43,26%
9.3. La Creu Coberta	2.789.925	22,64%	47,75%	49,68%
9.4. Sant Marcel·lí	2.109.929	16,80%	43,63%	44,69%
9.5. Camí Real	2.133.532	6,62%	27,99%	29,47%
10.1. Montolivet	2.907.016	17,97%	49,64%	51,11%
10.2. En Corts	2.733.071	15,96%	46,51%	48,12%
10.3. Malilla	3.151.346	17,31%	40,58%	42,30%
10.4. La Fonteta de Sant Lluís	2.320.027	24,79%	62,38%	63,65%
10.5. Na Rovella	2.903.498	10,45%	30,37%	31,33%
10.6. La Punta	2.892.321	19,97%	55,20%	58,25%
11.1. El Grau	2.408.438	20,14%	52,76%	55,15%
11.2. El Cabanyal-el Canyamelar	1.865.243	18,52%	68,44%	70,14%
11.3. La Malva-rosa	2.192.575	16,61%	52,43%	54,00%
11.4. Beteró	3.280.220	24,74%	53,35%	55,61%
11.5. Natzaret	1.570.063	16,30%	49,52%	50,76%

11.6. Les Moreres	1.636.903	6,88%	44,31%	45,98%
12.1. Aiora	2.382.286	15,38%	41,07%	42,61%
12.2. Albors	2.739.165	20,79%	45,29%	46,47%
12.3. La Creu del Grau	2.123.953	15,77%	38,13%	39,90%
12.4. Camí Fondo	2.288.376	14,42%	41,55%	43,11%
12.5. Penya-roja	3.449.091	21,11%	45,50%	48,64%
13.1. L'Illa perduda	2.749.509	13,59%	45,41%	47,06%
13.2. Ciutat Jardí	3.897.401	20,71%	46,21%	48,19%
13.3. L'Amistat	3.037.074	16,63%	40,78%	42,08%
13.4. La Vega Baixa	4.296.530	19,46%	44,74%	47,39%
13.5. La Carrasca	4.440.148	14,23%	49,71%	51,87%
14.1. Benimaclet	2.905.730	21,72%	47,12%	49,11%
14.2. Camí de Vera	3.415.966	19,86%	39,04%	41,24%
15.1. Els Orriols	1.669.697	12,19%	33,90%	34,80%
15.2. Torrefiel	2.046.362	17,05%	38,09%	39,75%
15.3. Sant Llorenç	3.548.901	22,34%	41,46%	43,31%
16.1. Benicalap	2.289.425	15,79%	31,61%	32,91%
16.2. Ciutat Fallera	2.004.044	8,67%	22,19%	23,28%
17.1. Benifaraig	2.582.141	32,29%	94,28%	94,38%
17.2. Poble Nou	2.442.528	23,67%	42,77%	44,83%
17.3. Carpesa	2.264.155	33,84%	74,41%	74,11%
17.4. Cases de Bàrcena	2.083.430	32,53%	75,82%	75,40%
17.5. Mauella	1.293.112	15,28%	84,72%	85,71%
17.6. Massarrojos	4.680.175	28,67%	81,97%	82,84%
17.7. Borbotó	2.519.791	34,44%	93,11%	93,18%
18.1. Benimàmet	2.097.374	16,37%	39,78%	41,84%
18.2. Beniferri	2.486.041	17,78%	44,55%	47,81%
19.1. El Forn d'Alcedo	1.805.252	32,71%	67,21%	69,21%
19.2. El Castellar- l'Oliveral	2.692.037	22,65%	83,69%	84,53%
19.3. Pinedo	2.563.813	34,68%	80,05%	81,03%
19.4. El Saler	4.893.131	24,30%	61,69%	62,00%
19.5. El Palmar	2.419.239	31,16%	97,26%	97,17%

19.6. El Perellonet	3.654.459	30,01%	73,07%	74,40%
19.7. La Torre	1.851.879	19,14%	48,91%	50,52%
19.8. Faitanar	1.647.439	15,06%	57,32%	59,64%

La taula amb VCM normalitzat (interval 0-1) (X) i COA (Y) és aquesta:

[10]

El professor Miquel Nicolàs, de la Universitat de València, i l'autor preparem una edició crítica de «La brama» de Jaume Gassull (darreries del s. XV), un text que no és una bajanada de l'Escola Satírica valenciana, com han defensat alguns editors, ni una apologia del *sermo vulgaris*, com va argumentar M. Sanchis Guarner, sinó tota una declaració de «guer-

ra lingüística» de la classe superior valenciana, la partida de naixement de la desafecció de la classe superior pel valencià.

[11]

Les nocions de «capital cultural» i «distinció» estan manlevades de l'obra sociològica de Pierre Bourdieu, el qual distingia també el «capital social» i el «capital simbòlic» (a més, és clar, del «capital econòmic»). Aquesta és la interpretació ortodoxa de Bourdieu. A parer meu, en la seua última gran obra, *La misèria del món*, hi ha elements teòrics per a unificar aquests «capitals» a partir de la noció antitètica («misèria»). Tanmateix, una part de la sociologia s'ha dedicat a ampliar la nòmina de «capitals». Així, Catherine Hakim ha parlat de «capital sexual». L'anàlisi dels capitals sembla seguir el mateix camí que la de les intel·ligències. També hi ha aportacions sociològiques que han avançat en la revisió de l'esquema clàssic des de les anàlisis empíriques de l'estratificació social (com és el cas de l'esmentat M. Vester).

[12]

La línia de tendència logarítmica de la COA correspon a la funció:

$$y_{\text{COA}} = 59,216 \ln(x) - 399,85.$$

La línia de tendència logarítmica de la CEA respon a la funció:

$$y_{CEA} = 1914,7\ln(x) - 14531.$$

En el punt on es tallen les dues línies $y_{COA} = y_{CEA}$, la qual cosa permet esbrinar el valor de $x = 2030,19$ (recordeu que els decimals són fraccions d'any). En substituir aquest valor en les dues equacions anterior, obtenim el valor de x que és 51,13 %.

[13]

Encara que no s'ha citat bibliografia en aquest llibre, el lector o la lectora que tinga interès pot consultar les fonts censals i padronals, que pot trobar fàcilment als webs de l'INE i l'IVE, així com alguns webs municipals. També cal fer esment dels estudis del CIS 2228 (1996), 2299 (1998), 2445 (2002) i 2591 (2005). Hem fet esment (epígraf 2) de les imprescindibles enquestes sociolingüístiques promogudes per Rafael L. Ninyoles, la major part de les quals s'han realitzat al SIES. En el seu web hi ha la relació i els enllaços per a descarregar resultats. Es poden consultar també els Informes sobre la situació de la llengua catalana de l'OLC (2003-2004, 2005-2007, 2008-2009 i 2010). Una bona síntesi de l'estat de la qüestió es troba al *Llibre blanc de l'ús del valencià. I. Enquesta sobre la situació social del valencià, 2004*, editat per l'AVL el 2005. Moltes fotografies de la vella locomotora.

Annex: El tio Canya

Al Tall
Deixeu que rode la roda
(Edigsa, 1976)

En la Pobla hi ha un vell (bis)
que li diuen tio Canya.
Porta gorra i brusa negra (bis)
i una faixa morellana.
Tres voltes només va anar
el tio Canya a València:
primer quan va entrar en quintes
i en casar-se amb sa femella.
La tercera va jurar
de no tornar a xafar-la;
que a un home que ve del poble,
ningú fa abaixar la cara.
Set vegades va fer cua (bis)
en presentar uns papers,
per no saber expressar-se (bis)
en llengua de forasters.
Aguantà totes les burles,
les paraules agrejades,
i a la Pobla va tornar.

Tio Canya, tio Canya,
no tens les claus de ta casa,
posa-li un forrellat nou
o et farà fum la teulada.

Tio Canya tingué un fill (bis)
que li diuen tio Canya.
Porta gorra i brusa negra (bis)
i una faixa morellana.
Bé recorda el tio Canya
quan varen portar-lo a escola,
set anys, la cara ben neta,
ulls oberts, camisa nova.
Però molt més va obrir els ulls
el xiquet del tio Canya
quan va sentir aquell mestre
parlant de manera estranya.
Cada dia que passava (bis)
anava encollint els muscles
per por a que el senyor mestre (bis)
li fera alguna pregunta.
Aguantà càstigs i renyes
sens gosar d'obrir la boca
i l'escola va odiar.

Tio Canya, tio Canya...

Cròniques del carrer diuen (bis)
d'uns néts que té el tio Canya,
que són metges a València, (bis)

professors i gent lletrada.
Quan a estiu vénen al poble,
visiten el tio Canya
i el pobre vell se'ls escolta
parlant llengua castellana.
Però cròniques més noves
expliquen que el tio Canya
ja compta amb besnéts molt joves
que alegren la seua cara.
Mai parlen en castellà (bis)
com han après dels seus pares,
sinó com la gent del poble (bis)
la llengua del tio Canya.

Reviscola, tio Canya,
amb gaiato si et fa falta
que a València has de tornar.

Tio Canya, tio Canya,
no tens les claus de ta casa.
Posa-li un forrellat nou,
perquè avui tens temps encara.

fundació ▶ nexe

missió

La Fundació Nexe té com a missió contribuir a la millora i al progrés de la societat valenciana mitjançant la generació, la difusió i el debat d'idees.

fundadors

Els fundadors de la Fundació Nexe són l'Associació Cívica Valenciana Tirant lo Blanc i diverses persones a títol individual.

objectius

Tenim la voluntat d'estendre la consciència nacional valenciana a la majoria de la població del País Valencià per a assolir el màxim d'autogovern i de cohesió social possibles. Volem aprofundir en el funcionament democràtic de les nostres institucions, i volem potenciar els trets culturals, lingüístics, socials i econòmics propis del poble valencià.

valors

La Fundació Nexe vol promoure la cooperació entre els agents socials en clau valenciana, democràtica, oberta i plural, transformadora i moderna. Aquestes són els valors que ens defineixen.

temes

Tractem múltiples temes que s'estructuren al voltant de tres eixos, sempre pensats en un marc valencià i global:

- enfortiment de la democràcia i de la cohesió social
- economia i sostenibilitat
- identitat, cultura i patrimoni

activitats

Els objectius de la fundació es duen a terme per mitjà de diferents activitats: seminaris, jornades, presentacions de llibres, tertúlies, publicacions, convocatòries de beques i premis, etc. El principal mitjà de comunicació és la pàgina web fundacionexe.org. Mensualment enviem un butlletí digital en què s'informa de totes les novetats, al qual us podeu subscriure en la pàgina web.

Demos, fulls de recerca i de divulgació són documents de treball científics o tècnics que volen obrir debats i oferir propostes i respostes als reptes que té la societat valenciana.

Els principals **objectius específics** són:

- 1) participar en els principals debats actuals;
- 2) difondre investigacions pertinents per al valencianisme en els camps de la ciència política, la sociologia, el dret, l'economia, l'antropologia, la història, l'urbanisme o qualsevol altre;
- 3) difondre els treballs dels investigadors valencians.

Els principals **àmbits de producció** de la col·lecció seran:

- 1) la qualitat de vida dels valencians;
- 2) l'autogovern del País Valencià;
- 3) la col·laboració, social, econòmica i política amb la resta de territoris del nostre domini lingüístic;
- 4) la presència internacional del País Valencià i del valencianisme.

Demos està obert a tots els investigadors. Les propostes de treballs s'han d'enviar a la Fundació Nexa acompanyades d'un resum informatiu del contingut i d'un currículum de l'autor o dels autors. La Fundació es compromet a respondre sobre l'acceptació o el refús de les propostes en un termini màxim de dos mesos. En cas de ser acceptada la proposta, la Fundació Nexa trametrà les normes de presentació d'originals i establirà un termini de lliurament.

Publicacions de la Fundació Nexe

www.fundacionexe.org/publicacions

Col·lecció Demos

1. **La política lingüística al País Valencià.** *Del conflicte a la gestió responsable*, de Susanna Pardines i Nathalie Torres.
2. **El finançament dels valencians.** *Una insuficiència històrica*, de Rafael Beneyto Cabanes.
3. **Valencians i democràcia.** *Del malestar a la proposta*, de Carlos Villodres Iglesias.
4. **Una nova planta per als valencians.** *Possibilitats i límits per a l'organització política i administrativa del País Valencià dins la Constitució de 1978*, d'Andrés Boix Palop.
5. **El darrer cicle immobiliari al País Valencià.** *O el progrés de la misèria*, de Josep Lluís Miralles i Garcia.
6. **La ciutat construïda.** *Del pla urbanístic al procés ciutadà*, de David Estal, Ramon Marrades i Chema Segovia. Pròleg de Josep Sorribes.
7. **Un país nou.** *Valencianisme, prosperitat i democràcia.* Vicent Flor (editor).
8. **El valencianisme enfront d'Espanya.** *Una anàlisi estratègica*, d'Amadeu Mezquida.

Col·lecció Àgora

1. **Valors per a un republicanisme cívic valencià.** *Idees per a l'acció del valencianisme*, de Joan Alfred Martínez.
2. **L'endeutament dels ajuntaments valencians i les retallades a l'autonomia local (2010-2013)**, de Rafael Beneyto.

Amb l'editorial Afers

1. **Nació i identitats. Pensar el País Valencià**, Vicent Flor (editor).
2. **Una nova via per a l'empresa valenciana**, Elies Seguí (editor).

Aquest llibre és una introducció a la *mecànica* sociolingüística del valencià. A més d'oferir un panorama de la precària situació de la llengua amb les últimes dades disponibles —un panorama diferent del que descrivia la cançó *El tio Canya* d'Al Tall—, estudia com interactuen entre si les competències lingüístiques, els usos públics i privats i les variables sociològiques. Vol ser un esborrany no només sobre el punt de la via en què es troba la *locomotora*, sinó de com funcionen alguns dels seus engranatges interns. Almenys les palanques bàsiques per a fer-la avançar.

Francesc J. Hernández i Dobon és professor de la Universitat de València. Es doctorà en sociologia amb una tesi sobre el valencià a la ciutat de València. Ha fet recerques i ha publicat estudis de sociologia de la llengua i de l'educació.

#demos9

fundació ▶ nexa

Idees per a la societat valenciana del futur